

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

ЗАМКОВА ГОРА В БІЛЬСЬКУ

ФОТО: Ю. ТРАЧУК

**Союз українців Підляшшя — Związek Ukraińców Podlasia
Hrabarka '92**

Podlasie na przestrzeni wieków — część II

Українське одродження на Polesiu Zachodnim

Женя Жабінська, *Дорогами каліекімі* (поезії)

***Православ'я у Канаді* — інтерв'ю з о. Максимом Лисаком**

„ДУМКА УКРАЇНСЬКА”

Od listopada 1991 r. Rozgłośnia Polskiego Radia w Białymstoku nadaje cotygodniowy półgodzinny program regionalny w języku ukraińskim.

W programie:

- reportaże ze wsi i miasteczek Północnego Podlasia,
- informacje o życiu Cerkwi Prawosławnej na Podlasiu, w Polsce i na świecie,
- historia i kultura naszego regionu,
- najpopularniejsze piosenki ukraińskie.

Zapraszamy w każdą niedzielę o godz. 7¹⁰ na falach UKF w programie Radia Białystok.

W następnym numerze
«Над Бугом і Нарвою»
proponujemy m.in.:

- ☆ c.d. cyklu „Podlasie na przestrzeni wieków”
- ☆ 50-lecie parafii prawosławnej w Hajnówce
- ☆ Ukraińsko-białoruska granica językowa na Podlasiu
- ☆ 10-lecie ruchu ukraińskiego na Podlasiu
- ☆ Ukraińcy na świecie
- ☆ Ukraińska poezja Południowego Podlasia
- ☆ Мельник '92
- ☆ kronika podlaska i nowości wydawnicze

СОЮЗ УКРАЇНЦІВ ПІДЛЯШШЯ ZWIĄZEK UKRAJŃCÓW PODLASIA	2
Григорій Купріянович, <i>Підляське відродження</i> — на шляху до національного самоусвідомлення	2
Головна управа Союзу українців Підляшшя . . .	3
Statut Związku Ukraińców Podlasia (fragmenty) . . .	3
ПОДІЇ · WYDARZENIA	
Mirosław Malesz, <i>Грабарка '92</i>	5
Elżbieta Ryzyk, „ <i>Od Rusala do Iwana</i> ”	6
<i>Лемки</i>	6
Григорій Купріянович, <i>X Лемківська Ватра '92</i>	7
<i>Prezydent Ukrainy w Polsce</i>	8
Іван Киризиук, <i>Зустріч</i>	8
ІСТОРІЯ	
Jerzy Hawryluk, <i>Podlasie na przestrzeni wieków.</i> <i>Cz. II: Wśród księstw Rusi</i>	9
ФОЛЬКЛОР	
Єлизавета Рижик, <i>«Косарі косять, а вітерець повиває».</i> Жнивварські пісні села Добривода	12
ПОЛІССЯ · POLESIE	
Grzegorz Kuprianowicz, <i>Ukraińskie odrodzenie na Polesiu zachodnim (Ziemi Brzeskiej)</i>	14
Ганна Супрунюк, <i>Почуйте наш голос</i>	17
Wasyl Horbaczuk, <i>O zrozumienie dla potrzeb Ukraińców Ziemi Brzeskiej</i> . . .	18
УКРАЇНА — БІЛОРУСЬ	
Л. Семенюк, <i>Доктор Франциск Скорина з Полоцька, града славного</i>	19
ПУДЛЯСЬКА ПОЕЗІЯ	
Женя Жабінська, <i>Дорогами калієкімі</i>	20
Женя Жабінська, <i>Казка</i>	20
ПРАВОСЛАВ'Я	
<i>Православ'я у Канаді.</i> Розмова з о. Максимом Лисяком	22
NOWOŚCI WYDAWNICZE	
25	
KRONIKA PODLASKA	
27	
<i>Z archiwum ruchu ukraińskiego na Podlasiu</i> . . .	
30	
DYSKUSJE · KOMENTARZE · POLEMIKI	
Jerzy Traczuk, <i>Od ukraińskiego spisku do dywersji politycznej?</i>	31
LISTY	
32	

Над Бугом і Нарвою

Український часопис Підляшшя

Видає Союз українців Підляшшя

Редакція: Микола Рошенко (головний редактор), Юрій Трачук (заступник головного редактора), Григорій Купріянович (секретар редакції та технічний редактор), Роман Висоцький, Ярослав Вищенко, Юрій Гаврилюк, Мирослав Маліш.

Постійні співпрацівники редакції: Іван Киризиук, Єлизавета Рижик, Славомір Савчук.

Часопис субсидований Міністерством культури і мистецтва Республіки Польща.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів присланих на адресу редакції не повертаємо, редакція застерігає собі право скорочування та зміни заголовків надісланих текстів.

Редакція не відповідає за зміст поміщуваних реклам та оголошень.

ПЕРЕДПЛАТА: Всіх зацікавлених передплатою «Над Бугом і Нарвою» на цей рік (цього року з'явиться ще одне число «НБіН») просимо влатити 5000 зл. на наш банківський рахунок або на адресу редакції. Про умови передплати у наступному році повідомимо в черговому числі «НБіН».

РЕКЛАМА: Зацікавлених поміщенням реклами та оголошень на сторінках «Над Бугом і Нарвою» просимо листовно або особисто зв'язатися з редакцією. Умови поміщення реклами до обговорення.

Число закрито 31 серпня 1992 р.

Nad Buhom i Narwoju (Nad Bugiem i Narwią)

Ukraińskie pismo Podlasia

Wydaje Związek Ukraińców Podlasia

Redakcja: Mikołaj Roszczenko (redaktor naczelny), Jerzy Traczuk (zastępca redaktora naczelnego), Grzegorz Kuprianowicz (sekretarz redakcji i redaktor techniczny), Jerzy Hawryluk, Mirosław Malesz, Jarosław Wiszenko, Roman Wysocki.

Stali współpracownicy redakcji: Jan Kiryziuk, Elżbieta Ryzyk, Sławomir Sawczuk.

Pismo sponsorowane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki RP.

Nie wszystkie poglądy wyrażone na łamach naszego pisma są poglądami redakcji. Materiałów nie zamówionych przysyłanych na adres redakcji nie zwracamy, redakcja zastrzega sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie odpowiada za treść zamieszczanych reklam i ogłoszeń.

PRENUMERATA: Wszystkich zainteresowanych prenumeratą «Над Бугом і Нарвою» в бieżącym roku (ukaze się jeszcze jeden numer) prosimy o wpłacenіe 5000 zł na nasze konto lub przekazem na adres redakcji. O zasadach prenumeraty w następnym roku poinformujemy w kolejnym numerze «НБіН».

РЕКЛАМА: Zainteresowanych zamieszczeniem na łamach «Над Бугом і Нарвою» reklam i ogłoszeń prosimy o listowny lub osobisty kontakt z redakcją. Zasady zamieszczania reklam do uzgodnienia.

Numer zamknięto 31 sierpnia 1992 r.

Adres redakcji:/Адреса редакції: „Nad Buhom i Narwoju”
ul. Widowska 4, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski

Konto:/Банківський рахунок: Związek Ukraińców Podlasia — *Nad Buhom i Narwoju*, PBK Warszawa, Oddział Bielsk Podlaski, 370419-5018-132.

Skład komputerowy i łamanie:/ Комп'ютерний набір та ломка: „TYRSA” — Zakład Wydawniczy Związku Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel. 19-95-43.

Druk:/Друк: „ORTHDRUK”, ul. Antoniuk Fabryczny 13, 15-762 Białystok, tel. 51-62-30, fax 41-81-28.

СОЮЗ УКРАЇНЦІВ ПІДЛЯШШЯ

22 marca 1992 r. w Bielsku Podlaskim na zebraniu działaczy ruchu ukraińskiego na Podlasiu powołano do życia nową podlaską organizację ukraińską — Związek Ukraińców Podlasia (Союз Українців Підляшшя).

Підляське відродження — на шляху до національного самоусвідомлення

Підляшшя — земля з часів, де тільки сягає наша історична пам'ять, заселена нашими предками — руським племенем Бужан — Волянч. Історична доля цієї землі була бурхливою і внаслідок цього стала вона рідною також для людей інших мов і націй. Проте наші предки зберегли свою окремішність і **пам'ять по своє руське коріння, про православну віру, про Київ і Печерську Лавру, які з самого початку були центрами нашого політичного, культурного і духовного життя.**

Тепер ця проста пам'ять вже не вистачає для збереження своєї totoжності і окремішності, потрібна глибша — **осмислена пам'ять.** В Новітній Європі (з часів Французької революції починаючи) з'явилося нове поняття — „**національна свідомість**” (це поняття „нове” в його сучасному, широкому, розумінні, про численні форми національної свідомості можна говорити вже набагато раніше), яку можна окреслити як пам'ять, що усвідомлює причетність до конкретної етно-культурної і історичної спадщини. В історії Європи спостерігається два шляхи формування національної свідомості, що обумовлено різним історичним розвитком. В Західній Європі прийнято національну приналежність utoжнювати з державною (якої держави ти громадянин — такої ти національності), хоч не було у цьому повної консеквенції, а сьогодні така постановка цього питання також на Заході починає „хитатися”, чого доказом є корсиканці, фламандці, а в певному сенсі також каталонці та шкоти. В Східній Європі прийнято мовно-етнічний та культурний принцип, тобто про національну приналежність має вирішати мова, культура та етнічне походження.

В нашій частині Європи процеси формування сучасної національної свідомості прискорюються з половини XIX ст. На Підляшшя цей процес починає бути помітним на півстоліття пізніше на зламі XIX і XX ст.ст. (хоч зазначити треба, що перші його паростки були вже раніше). Мова, народна культура та історія корінних жителів Підляшшя однозначно засвідчує наш зв'язок з народом, якого центром є Київ, який говорить мовою Шевченка — українським народом. Проте шлях Підляшшя до самоусвідомлення був складний й досі не завершився.

Першою ластівкою свідомого українського національного руху на Північному Підляшші треба вважати існування біля 1908 р. в селі Кленікі (10 км на південь від ріки Нарва) українського театру — саме як прояв українського національного відродження на Підляшші сприймає цю подію відомий учасник білоруського національного відродження цього часу Сяргей Палуян.

Подібні процеси відбувались на Південному Підляшші, хоч ускладнені сильною польською пропагандою і пов'язаною з тим проблемою тзв. „калакутів”. Прискорення приносить I світова війна. Наприкінці війни творяться на Південному Підляшші різні українські установи, починає виходити перша на Підляшші українська газета — „Рідне слово”, засновуються українські школи. (Короткий час частина Південного Підляшшя перебуває навіть у складі УНР). Це все засвідчує і водночас спричиняється зростання національної свідомості. Після війни, вже в кордонах польської держави, незважаючи на сильний тиск польської адміністрації, яка стримала до колонізації місцевого населення, українські організації та установи проводили тут свою діяльність. З-посеред них найбільше значіння для формування національної свідомості мала мабуть праця холмської просвітнянської організації „Рідна хата”.

Закінчення на 4 стор.

Od wielu stuleci prawosławna ludność ukraińskojęzyczna Podlasia ma ograniczone możliwości pielęgnowania i rozwoju własnej kultury. Nasza kultura, język uważana była przez „wielkich tego świata” za zjawisko niższej kategorii, niegodne nobilitacji i rozwoju. Spowodowało to, że na Podlasiu nasza kultura przetrwała niemal wyłącznie w formie kultury ludowej — gwar, folkloru, sztuki ludowej — i pozwoliło to naszym przodkom na zachowanie własnego „ja”. Jednak obecnie, w czasach zdominowania życia społeczeństw przez kulturę masową i zanikania kultury ludowej, zachowanie tożsamości i związku z językiem i kulturą przodków możliwe jest wyłącznie poprzez uświadomienie przynależności do własnego narodu i w pełni świadome pielęgnowanie ojczystej kultury i języka.

Właśnie zapewnienie możliwości istnienia i rozwoju naszej kultury na Podlasiu było ideą przewodnią zebranych w niedzielne popołudnie członków założycieli Związku Ukraińców Podlasia. Zebranie założycielskie nowej organizacji poprowadził zasłużony działacz ukraiński Eugeniusz Ryżyk. Rozpoczęło się ono podsumowaniem dotychczasowej działalności ruchu ukraińskiego na Północnym Podlasiu. Podkreślono, że w porównaniu z sytuacją nawet sprzed kilku laty zaszły pewne zmiany na lepsze, zarówno w świadomości, jak i aktywności naszej społeczności: nastąpiło pewne ożywienie w życiu kulturalnym, zaczęło się ukazywać pismo «Над Бугом і Нарвою», w niektórych gminach prawosławni są gospodarzami na własnej ziemi, od jesieni minionego roku nadawane są regionalne programy radiowe w języku ukraińskim, zabezpieczono również podstawowe prawa Cerkwi Prawosławnej. W trakcie dyskusji stwierdzono, że jednak dominującym procesem w dalszym ciągu jest wynaradawianie się naszej ludności, młodzież, szczególnie w miastach i miasteczkach, traci kontakt z kulturą i językiem przodków i jako własną przejmuje obcą kulturę.

Uczestnicy zebrania potwierdzili potrzebę powołania nowej organizacji ukraińskiej na Podlasiu i stwierdzili, iż powinna ona kontynuować działalność prowadzoną przez Podlaski Oddział Związku Ukraińców w Polsce (który zostanie zlikwidowany). Następnie przedstawiono projekt statutu i propozycję nazwy. Po kilkudziesięciminutowej dyskusji przyjęto nazwę „Związek Ukraińców Podlasia” i po wprowadzeniu kilku poprawek zatwierdzono ostateczny tekst statutu. Według statutu „Związek Ukraińców Podlasia (...) jest organizacją społeczności ukraińskiej Podlasia, służącą tej społeczności i wyrażającą jej interesy” (par. 1 ust. 1). „Celem Związku jest rozwój ukraińskiej świadomości narodowej wśród ukraińskojęzycznej ludności Podlasia, działanie na rzecz zachowania i rozwoju miejscowej kultury ukraińskiej i prowadzenie działań na rzecz urzeczywistnienia praw obywatelskich

ZWIĄZEK UKRAIŃCÓW PODLASIA

ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce, zagwarantowanych w normach prawa międzynarodowego i krajowego” (par. 8) (Obszerne fragmenty Statutu ZUP zamieszczamy obok).

Kolejnym punktem obrad było powołanie 3-osobowego Komitetu Założycielskiego w składzie: Jan Kiryziuk, Jerzy Misiejuk, Jan Pawluczuk, który został zobowiązany do podjęcia czynności w celu zarejestrowania organizacji zgodnie z obowiązującym prawem. Następnie wybrano władze Związku — Zarząd Główny (Головна Управа). Przewodniczącym ZUP został **Jerzy Ignatiuk**, wójt gminy Bielsk Podlaski, wiceprzewodniczącymi: **Jan Kiryziuk** — podlaski poeta i dotychczasowy przewodniczący Podlaskiego Oddziału Związku Ukraińców w Polsce oraz **Grzegorz Kuprianowicz** — sekretarz redakcji Ukraińskiego pisma Podlasia «Над Бугом і Нарвою», a sekretarzem **Eugeniusz Ryżyk** — pracownik naukowy Politechniki Białostockiej. (Pełny skład Zarządu Głównego podajemy poniżej).

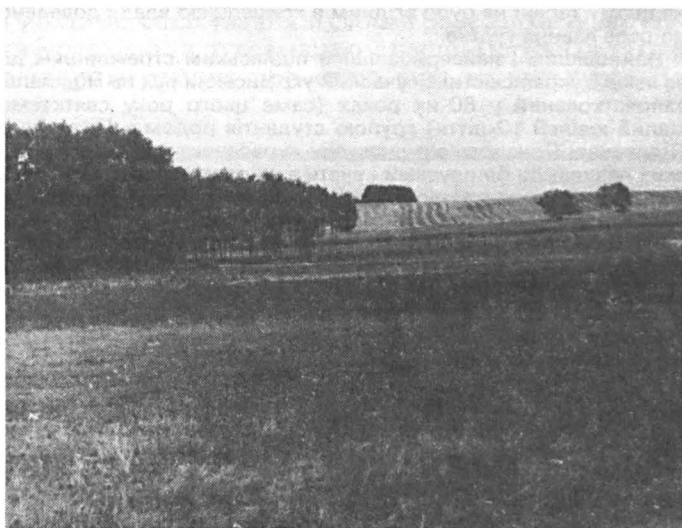
Ustalono, że pierwszymi działaniami nowej organizacji będzie podjęcie starań w celu zwiększenia czasu emisji programu radiowego w języku ukraińskim nadawanego z Rozgłośni Polskiego Radia w Białymstoku i przeprowadzenie akcji zbierania podpisów pod petycją w tej sprawie oraz organizacja II Festiwalu Kultury Ukraińskiej Podlasia „Mielnik '92”, a także kontynuowanie wydawania pisma «Над Бугом і Нарвою». Podkreślono również potrzebę znalezienia nowych form działalności, zacieśnienia współpracy z duchowieństwem i hierarchią Cerkwi Prawosławnej, szerszego współdziałania z Ukraińcami mieszkającymi na sąsiedniej Ziemi Brzeskiej. ZUP obejmie swoją działalnością również Południowego Podlasia, gdzie prawosławna ludność ukraińska na skutek powojennych wysiedleń i akcji „Wisła” znajduje się w jeszcze trudniejszej sytuacji niż mieszkańcy Północnego Podlasia. W kręgu zainteresowań ZUP jest także tworzenie szkolnictwa ukraińskiego i ośrodków kultury ukraińskiej na Podlasiu.

Związek Ukraińców Podlasia został zarejestrowany przez Sąd Wojewódzki w Białymstoku 2 czerwca b.r.

Jarosław Tokar

Wszystkich, którzy chcieliby wstąpić do Związku Ukraińców Podlasia, ewentualnie pragnących nawiązać współpracę lub uzyskać szersze informacje na temat naszej organizacji prosimy o listowny lub osobisty kontakt. Nasz adres:

Związek Ukraińców Podlasia
ul. Widowska 4
skr. poczt. 77
17-100 BIELSK PODLASKI

Podlasie

Foto J. Traczuk

ГОЛОВНА УПРАВА СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ ПІДЛЯШШЯ

Юрій Ігнатюк — голова СУП
Іван Киризиук — заступник голови
Григорій Купріянович — заступник голови
Євген Рижик — секретар
Олександр Білокозович — скарбник
Мирон Коровай — член Управи
Юрій Місіюк — член Управи
Іван Павлочук — член Управи
Славомир Савчук — член Управи
Андрій Сидорук — член Управи

STATUT ZWIĄZKU UKRAIŃCÓW PODLASIA (fragmenty)

ROZDZIAŁ I POSTANOWIENIA OGÓLNE

§ 1

1. Związek Ukraińców Podlasia, zwany dalej Związkiem jest organizacją społeczności ukraińskiej Podlasia, służącą tej społeczności i wyrażającą jej interesy.

c.d. na str. 4

Закінчення з 2 стор.

З черги Північне Підляшшя в цей же час знайшлося в крузі зацікавлення білоруських організацій, які незважаючи на відміне походження і мову місцевого населення старались заціплювати тут білоруську національну свідомість, покликувати білоруські громадські організації. Своєрідним завершенням цього стало включення у 1939 р. Північного Підляшшя до складу Білоруської РСР, що принесло заведення тут білоруського шкільництва і записання всіх православних жителів білорусами.

На Південному Підляшші короткочасне і обмежене відродження національного і церковного життя відбулось в роки війни. Пов'язане воно було в великій мірі з існуванням Холмсько-підляської православної єпархії очолюваної архієпископом Іларіоном (Огієнко) і принесло зріст національної свідомості.

Післявоєнні роки не сприяли формуванню національної свідомості. Південне Підляшшя було „очищене” від українського православного населення шляхом переселень до СРСР та зокрема виселень в рамках акції „Вісла” 1947 р. На Північному Підляшші ціле українськомовне православне населення зараховано до білорусів (що врятувало Північне Підляшшя перед акцією „Вісла”, внаслідок чого парадоксально залишилось воно єдиним у сучасних кордонах Польщі регіоном, де компактно і на рідній землі проживає і зберігає свою культуру українськомовне населення), а з часом відкрились тут білоруські школи, газета, радіопередачі. Це привело до прийняття частиною населення (зокрема молодшим і середнім поколінням) білоруської національної свідомості.

Відновлення українського національного руху на Північному Підляшші відбулось у 1956 р., коли засновано у Польщі Українське суспільно-культурне товариство і як один з перших покликано гурток цієї організації в підляському містечку Кліщелі. За його ініціативою в місцевій школі почалося навчання української мови, активно діяв театральний гурток, ведено просвітницьку працю. Однак існування української організації на цьому терені не було згідним з концепцією влад і доведено до розв'язання гуртка.

Найновішим і найсерйознішим підляським стремлінням до зв'язків з українністю є сучасний український рух на Підляшші започаткований у 80-их роках (саме цього року святкуємо малий ювілей 10-ліття) групою студентів родом з Північного Підляшшя. Почалось від дискусії і суперечок: ким ми є — ми, яких називають білорусами і вчать в школах білоруської мови, але які говоримо мовою відмінною від мови Купали і Коласа, а більш нагадує мову Шевченка і Лесі Українки. Також народна культура і історія підтверджували це. Відтак з'явилася на Північному Підляшші група молодих людей, які заявили — ми українці, з часом до них долучили старші, які раніше усвідомили собі своє походження і національну приналежність.

Почалась культурна і просвітницька праця. Організаційно молодий український рух оформився з відновленням у 1985 р. гуртка УСКТ в Кліщелях. Згодом такі гуртки покликано у Черемусі, Більську, Білостоці і Гайнівці. Український рух користуючись змінами політичних обставин включився в культурне, суспільне і політичне життя через участь у виборах до парламенту (1989 і 1991 рр.) і самоуправу (1990 р.), досягаючи певних успіхів. До організаційного зміцнення і активізації спричинилося покликання наприкінці 1990 р. Підляського відділу Об'єднання українців у Польщі. 10 років діяльності привело до немалих змін у свідомості українськомовного населення Північного Підляшшя, хоч не відродило і не могло відродити всього, що роблено тут десятиліттями.

На Південному Підляшші, куди частина українського населення повернулася після 1956 р., також були спроби відродження українського національного життя. Хоч національна свідомість була тут вищою як на Північному Підляшші, проте люди були залакани і боялися признаватися до українства, за яке були вже раз жорстоко переслідувані. Відтак не створилась тут жодна українська структура, крім мережі православних парафій. Щойно у 1985 р. у містечку Володава, на межі Підляшшя і Холмщини, покликано гурток УСКТ, якого членами стали також жителі різних місцевостей Південного Підляшшя.

Новий етап в історії українського національного руху на цілому Підляшші відкриває покликання у березні ц.р. в Більську першої самостійної підляської української організації — Союзу українців Підляшшя, який своїм завданням вважає відродження місцевої української культури та формування української національної свідомості, так на Північному, як і Південному Підляшші.

Григорій Купріянович

2. Związek jest organizacją jednoczącą Ukraińców Podlasia niezależnie od ich poglądów politycznych i społecznych.

3. Członkami Związku mogą być również osoby innej narodowości lub osoby bez wykrystalizowanego poczucia świadomości narodowej, popierające cele Związku i pragnące realizować jego program.

§ 2

Związek posiada osobowość prawną.

§ 3

Terenem działania Związku jest obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 4

Siedzibą władz Związku jest Bielsk Podlaski.

§ 5

Związek ma prawo powoływania kół terenowych.

§ 6

Związek może nawiązywać łączność i współpracę z innymi organizacjami, w tym ukraińskimi w kraju i za granicą, należeć do innych organizacji, w tym międzynarodowych, a także współpracować z innymi organizacjami o podobnych celach. (...)

ROZDZIAŁ II

CELE I ŚRODKI DZIAŁANIA

§ 8

Celem Związku jest rozwój ukraińskiej świadomości narodowej wśród ukraińskojęzycznej ludności Podlasia, działanie na rzecz zachowania i rozwoju miejscowej kultury ukraińskiej i prowadzenie działań na rzecz urzeczywistnienia praw obywatelskich ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce, zagwarantowanych w normach prawa międzynarodowego i krajowego.

Związek podejmuje wszelkie niezbędne działania na rzecz demokratycznego i sprawiedliwego rozwiązywania problemów życia tej społeczności i zaspokajania jej potrzeb narodowych, a w szczególności:

1. Wyrażania wobec władz i instytucji państwowych oraz społecznych stanowiska społeczności ukraińskiej w sprawach politycznych i społecznych oraz przedstawiania potrzeb tej społeczności.

2. Integrowanie ukraińskojęzycznej społeczności Podlasia na gruncie narodowej tradycji, kultury i prawosławia, kształtowanie jej świadomości narodowej i patriotycznych postaw.

3. Zapewnienie ścisłych więzi z Ukrainą oraz ukraińską diasporą w świecie.

4. Działanie na rzecz rozwoju kultury ukraińskiej oraz pielęgnowanie i ochrona zabytków kultury i miejsc pamięci narodowej.

5. Pielęgnowanie języka ukraińskiego i upowszechnianie jego nauczania.

6. Krzewienie humanistycznych wartości w życiu społecznym, idei równości, wzajemnego zrozumienia i poszanowania godności narodowej i osobistej jednostki.

7. Działanie na rzecz zbliżenia ukraińsko-polskiego i ukraińsko-białoruskiego oraz kształtowania dobrosąsiedzkich stosunków i wzajemnego szacunku między tymi narodami.(...)

§ 10

Związek dla realizacji swoich celów może podejmować współpracę z hierarchią i duchowieństwem Kościoła prawosławnego oraz prawosławnymi organizacjami świeckimi działającymi wśród społeczności ukraińskiej Podlasia.(...)

ROZDZIAŁ III

CZŁONKOWIE, ICH PRAWA I OBOWIĄZKI

§ 13

1. Członkiem zwyczajnym może być osoba, która ukończyła 16 lat.

2. Małoletni poniżej 16 lat mogą za zgodą przedstawicieli ustawowych należeć do Związku.

3. Członkiem Związku może być cudzoziemiec zamieszkały za granicą. (...)

ГРАБАРКА '92

ХІІІ ПРОЩА ПРАВОСЛАВНОЇ МОЛОДІ НА СВЯТУ ГОРУ ГРАБАРКУ

*„Так само і ви вважайте себе
за мертвих для гріха й за живих для Бога
в Христі Ісусі, Господі нашім”.*

Рим. 6,11
(мotto проци)

Hrabarka* — miejsce uświęcone modlitwami dziesiątek tysięcy naszych przodków. Miejsce święte, promieniujące Bożą Łaską na świat, a może i mające decydujące znaczenie w ratowaniu naszej planety przed zagładą. Kim byli ci nasi przodkowie, z jakiego domu rodzinnego pochodzili?

Pisząc o domu rodzinnym myślę o narodzie, bo naród jest jak dom rodzinny. W rodzinie tej ojcem i matką jest kultura i historia narodu, a dziećmi, żyjący ludzie, którzy siły duchowe, wiarę i nadzieję na przyszłość czerpią z kultury i doświadczeń przeszłych pokoleń.

Rzadko kiedy udaje się dzieciom jednego narodu mieszkać w jednym domu. Oprócz tej podstawowej, najliczniejszej grupy, która mieszka we własnym państwie, reszta, z różnych powodów, jest rozrzucona po całym świecie wśród innych narodów. Nie znaczy to wcale, że przestają być oni członkami narodu-rodziny z którego wyszli.

Teraz, gdy jesteśmy w takiej właśnie sytuacji, w tym innym domu, my wszyscy prawosławni mieszkańcy Podlasia i Białostoczczyzny musimy sobie odpowiedzieć na pytanie, czy spełniamy przykazanie Boże „Kochaj ojca swego i matkę swoją”. Czy będąc w innym domu nie zaczęlibyśmy się nazywać członkami innej rodziny, odwracając się tym samym plecami do swych prawdziwych rodziców — staruszków zniszczonych i zgrzybiałych, bo kultura ukraińska i białoruska przez długi okres czasu zamiast się rozwijać była systematycznie niszczone? Czy przyjmując komfort i wygodę życia (bo w Polsce wygodniej jest przecież być Polakiem), a tym samym odżegnując się od prawdy, od swego prawdziwego pochodzenia możemy nazywać się chrześcijanami prawosławnymi? Niech każdy na to pytanie odpowie sobie sam.

Takie właśnie myśli, bolesne, przychodziły mi do głowy, gdy byłem w tym roku na Hrabarce. „Hrabarka” (Młodzieżowa Pielgrzymka) jest jakby odbiciem w małej skali kondycji duchowej i kulturalnej całej naszej społeczności prawosławnej na Podlasiu. Już gdy się wjeżdża na drogę prowadzącą w kierunku Św. Góry można zauważyć lokalny drogowy znak napisany tylko w języku polskim (a przecież dla okolicznej ludności mówiącej na codzień gwarami ukraińskimi, język polski jest językiem obcym).

Na Podlasiu wszystkie drogowskie są w języku polskim...

Przez cały czas trwania Pielgrzymki słyszało się wśród młodzieży rozmowy przeważnie w języku polskim. Jest to zapowiedź sytuacji językowej w przyszłości. Młodzi ludzie, rozmawiający teraz tylko po polsku, gdy dorosną też będą rozmawiać po polsku. Procent młodzieży rozmawiającej teraz „po swojemu” jest bardzo

* Stosujemy tutaj nazwę Świętej Góry w formie „Hrabarka”, choć urzędowa, oficjalna nazwa w języku polskim brzmi „Grabarka”, ponieważ uważamy, iż należy przywrócić nazwę w formie, w jakiej używa jej od wieków miejscowa ludność. (Red.)

Як кожного року в пасхальному періоді до Свято-Маріє-Магдалинського монастиря на Святій Горі Грабарці прибула на три дні православна молодь з цілої Польщі та з-за кордону. Цьогорічна, вже 13., проща відбулась у днях 22-24 травня і була мабуть найчисленнішою зі всіх дотеперішніх — в цих днях на Святій Горі було майже 2500 хлопців та дівчат.

Не brakло також і гостей. Присутні були і ієрархи Православної Церкви у Польщі: архієпископ Сава, єп. Єремія і єп. Авель та православні єпископи з України і Португалії. Прибула молодь з Англії, Білорусії, Греції, Португалії, України, Фінляндії, Чехо-Словаччини.

Як завжди ця зустріч молодих православних була нагодою для спільної пасхальної молитви, спілкування зі своїми ровесниками, друзями, познайомлення з ієрархією та духовенством нашої Церкви, а також дала можливість поширити знання про свою віру та культуру. До зустрічі через рік! (гк)

mały. Bo nawet ci, którzy znają nasz język, gdy tylko znajdzie się w ich gronie jeden „polskojęzyczny”, zaraz przestawiają się na język polski. Jeżeli nic się nie zmieni, to za kilka, względnie kilkanaście, lat grozi nam całkowita polonizacja, a to, co przez naszych przodków było zachowywane przez setki lat, my teraz świadomie zatracimy.

Ktoś może mi zarzucić, że widzę to zbyt pesymistycznie. A jednak nie. Młodzieżowa Pielgrzymka na Hrabarkę po części spełnia swoje zadanie. Jest więcej osób uczestniczących w nabożeństwach niż tych biwakujących. Jednak fakt liczego uczestnictwa na Hrabarce o niczym jeszcze nie świadczy, bo w skali Podlasia i Białostoczczyzny jest to znikomy procent. Cerkiew Prawosławna na Podlasiu ma dawne tradycje, właśnie ona przyniosła na nasze ziemie światło Ewangelii. Choć w etnicznej Polsce są tradycje wschodniego chrześcijaństwa (chrzest Wiślan przez uczniów Cyrylego i Metodego), to jednak na Podlasiu Prawosławie ma inne korzenie — nasi przodkowie przyjęli chrzest z Kijowa i byli Rusinami. Musimy o tym pamiętać, gdyż właśnie to jest nasze dziedzictwo.

W Białymstoku na spotkaniu z Przewodniczącym Rady Najwyższej Białorusi Stanisławem Szuszkiewiczem arcybiskup Sawa powiedział, że nie byłoby Białorusinów w Polsce

gdyby nie było Cerkwi Prawosławnej (to samo można powiedzieć o Ukraińcach na Podlasiu i Chełmszczyźnie). I jest to prawda. Ale i prawdą jest, że nie będzie Cerkwi Prawosławnej na Białostoczczyźnie i Podlasiu, jeżeli nie będzie Białorusinów i Ukraińców — jest to proces zwrotny, chociaż powolniejszy. Bo Cerkiew Prawosławna i kultury tych narodów uzupełniają się nawzajem.

Na koniec akcent optymistyczny. W czasie Pielgrzymki prowadzona była akcja zbierania podpisów pod petycją o zwiększenie czasu nadawania audycji w języku ukraińskim z Rozgłośni Polskiego Radia w Białymstoku. W ciągu tych 3 dni zebrano ponad 1000 podpisów, podpisała więc prawie połowa uczestników Pielgrzymki. Większość podpisujących byli to ludzie, dla których językiem ojczystym lub językiem przodków jest język ukraiński, ale podpisywali również ci, dla których ojczystym językiem jest białoruski, co jest zapewne przejawem ich sympatii dla wszystkiego co wschodniosłowiańskie. Również duża ilość sprzedanych książek i czasopism dobrze wróży na przyszłość. Ludzie kupujący je są przyszłą świadomą inteligencją prawosławną (ukraińską lub białoruską) i na niej może się opierać i rozwijać to, co do końca nie zostało jeszcze zniszczone.

Mirosław Malesz

ZYNDRANOWA

„Od Rusala do Iwana”

W dniach 20-21 czerwca 92 r. we wsi Zyndranowa w Beskidzie Niskim odbyło się po raz pierwszy łemkowskie święto „Od Rusala do Iwana”.

Organizatorami tego święta było Muzeum Kultury Łemkowskiej i parafia prawosławna w Zyndranowej. Uroczyste otwarcie odbyło się w muzeum — zabytkowej łemkowskiej zagrodzie, która mieści w sobie wiele cennych pamiątek łemkowskiej kultury. Fedir Gocz — znany łemkowski działacz — przywitał wszystkich zebranych chlebem i solą oraz starym łemkowskim pozdrowieniem „Daj Wam Boże szczęścia daj Boże zdrowia”.

Wśród zaproszonych gości byli przedstawiciele ministerstwa kultury, władz wojewódzkich i gminnych, Łemkowie zza wschodniej i południowej granicy oraz goście z Podlasia.

Po zwiedzeniu muzeum rozpoczął się wspaniały koncert przybyłych na święto zespołów i zaproszonych gości. Warto chyba dodać, że scena tuż nad brzegiem rwącej górskiej rzeczki dodawała jeszcze więcej uroku temu koncertowi. A rozpoczął się on występem zespołu z Dubiażyna k. Bielska Podlaskiego, którym kieruje Wasyl Pawluk — instruktor z Ukrainy. Później występował zespół z Tarnopola na Ukrainie — „Konar Łemkiwyszczyny”, polska kapela ludowa z Dukli oraz wspaniały łemkowski zespół pieśni i tańca „Makowycia” z Preszowa na Słowacji. Było też parę ciekawych konkursów, a o święcie Rusala opowiedział dr Mykoła Muszynka — Łemko, historyk i etnograf ze Słowacji.

Po koncercie, który trwał do późnego wieczora, trzech łemkowskich pastuchów w strojach ludowych zapaliło trzy ogniska na pobliskich wzgórzach. Po tym rozpoczęła się nocna

Święto „Od Rusala do Iwana”. Występuje zespół „Makowycia” ze Słowacji

zapawa przy melodiach młodzieżowego zespołu łemkowskiego z Gorlic.

Drugi dzień święta rozpoczął się uroczystą liturgią w miejscowej cerkwi prawosławnej, którą celebrował biskup przemyski i nowosądecki Adam oraz duchowni z Ukrainy, Słowacji i Ameryki.

Po liturgii rozpoczął się drugi koncert na pobliskiej scenie. Występowały zespoły, czytano poezję i wspólna zabawa trwała do późnego wieczora.

Elżbieta Ryżyk

ЛЕМКИ

Łemkowie (w gwarze łemkowskiej *лемкы* - *Łemky*) to najbardziej na zachód wysunięta grupa etnograficzna narodu ukraińskiego, jedna z trzech grup górali ukraińskich — obok Hucułów i Bojków. Łemkowie zamieszkiwali w przeszłości region zwany Łemkowszczyzną (*Лемківщина*, *Лемківищина*), obejmujący cały Beskid Niski i zachodnie krańce Bieszczadów po obu stronach polsko-słowackiej granicy państwowej.

Jeszcze przed pierwszą wojną światową wielu Łemków wywędrowało na południe do Chorwacji i Serbii, w okresie międzywojennym tysiące Łemków wyjechały „za chlebem” do Kanady, USA i Argentyny. Na obecną sytuację Łemków decydujący wpływ miały jednak wysiedlenia po II wojnie światowej, gdy niemal wszystkich ich wygnano z ojczystych gór. W 1946 r. część przesiedlono na Ukrainę Radziecką, a w 1947 r., w ramach okrutnej akcji „Wisła” wszystkich pozostałych przymusowo wysiedlono na Ziemię Odzyskaną, głównie w okolice Legnicy, Wrocławia, Zielonej Góry i Szczecina. Od 1956 r. rozpoczęły się powroty Łemków na Łemkowszczyznę. Obecnie mieszka tam kilkanaście tysięcy Łemków.

Łemkowie są obecnie podzieleni religijnie: część z nich jest prawosławnymi, a część grekokatolikami. W XVI-XVIII w. tj. w okresie wprowadzania unii, Łemkowszczyzna wchodziła w skład diecezji lwowskiej, która najdłużej opierała się

Święto „Od Rusala do Iwana”. Rozpoczyna się nocna zabawa.

ЖДИНЯ

X ЛЕМКІВСЬКА ВАТРА '92

Перша Лемківська Ватра відбулась ще у 1983 р. в селі Чорна біля Устя Руського на Лемківщині. Була це зустріч членів та прихильників ансамблю пісні і танця «Лемковина», який за 30 років свого існування став одним з найвизначніших популяризаторів української культури в Польщі. Взяти в ній участь кількисот осіб. З цього часу мінялося місце Ватри і змінювався її характер — з роками перетворилася у справжній фестиваль лемківської культури, всесвітній з'їзд лемків зі всіх закутків Землі.

Цього року, так як і два останні, Ватра відбулась у селі Ждиня, при самому словацькому кордоні. (Ждиня буде вже мабуть постійним місцем Ватр, створюється тут Центральний осередок лемківської культури). З'їхалося там у дні 24-26 липня ц.р. майже 10 тисяч лемків та всіх, які полюбили лемківську культуру. (Серед учасників свята була також українська молодь з Північного Підляшся, а з Південного Підляшся спеціальний автобус на Ватру zorganizувало Брат-

ство Православної Молоді Люблинсько-Холмської єпархії). Гістьми Ватри були м.ін. воєвода новосанчівський, вийти навколишніх гмін, а також представник України у Польщі Теодозій Старак та консуль США у Кракові.

Ватра була, по суті, трьохденним концертом, з нічними перервами на забави і вогнища. Виступали ансамблі різних жанрів з Польщі, України, Словаччини, Канади. В неділю, 26 липня, в місцевій Покровській церкві урочисту Літургію відслужив владика Адам, православний єпископ перемиський і новосанчівський, який сам також лемко, родом з села Фльоринка біля Грибова. Владиці співслужили священники єпархії, а також священники з України, Канади і Польщі.

Ця Ватра була відмінною від попередніх: з майже родинного свята стала великим фестивалем, з великою кількістю глядачів. Змінилася також програма — все здомінували концерти, а в тій відійшли або взагалі не відбулись різноманітні конкурси (як напр. вибори „Міс-

Лемковина»), чи інші точки програми, які раніше гарно доповнювали художню програму і були дуже популярними.

Цьогорічна Ватра була ювілейною, шкода, що поруч зі львівською „Лемковиною” не виступила „Лемковина” з Білянки, яка була основоположником цього свята. Не згадано також імен попередніх організаторів і старостів Ватри, а ювілейна Ватра була для цього відповідною нагодою.

Зараз Лемківська Ватра це найбільша українська культурна імпреза у Польщі. Всі можемо позздрити лемкам так величавого свята. Добре було б, щоб Ватра утримала свій характер регіонального свята — свята лемків — так як потрібна нам уніфікація, а саме у різноманітності багатство української культури. Вітаючи наших рідних братів лемків з ювілейною Ватрою, їм і собі бажаємо багатьох таких свят.

Григорій Купріянович

przyjęciu unii (do 1700 r.). Jeszcze w drugiej dekadzie XVIII w. były na Łemkowszczyźnie parafie, które nie przyjmowały unii. Powrót Łemków do wiary przodków rozpoczął się jeszcze przed I wojną światową, jednak masowy powrót do Prawosławia miał miejsce w okresie międzywojennym, gdy prawie 30% Łemków stało się prawosławnymi i powstało tu kilkadziesiąt parafii prawosławnych. Proces ten przerwał wybuch II wojny światowej i powojenne wysiedlenia, które spowodowały również likwidację wszyst-

kich parafii prawosławnych na tym terenie. Kolejne odrodzenie Cerkwi Prawosławnej na Łemkowszczyźnie nastąpiło po powrotach Łemków w latach 50. i 60., a w 1983 r. reaktywowano prawosławną diecezję przemysko-nowosądecką z siedzibą w Sanoku.

Obecnie w środowiskach łemkowskich w Polsce działają aż 4 organizacje: Stowarzyszenie Łemków, Zjednoczenie Łemków, Związek Ukraińców w Polsce oraz partia rusińska, która powstała z Obywatelskiego Kręgu Łemków. Zróż-

nicowana jest również świadomość narodu: jedni mówią, że są tylko Łemkami, inni uważają się za Łemków-Ukraińców, jeszcze inni, głównie po słowackiej stronie granicy, określają się jako „Rusini” albo „Rusnacy”.

Gwara łemkowska należy do języka ukraińskiego, charakteryzuje się stałym akcentem na przedostatniej sylabie (w przeciwieństwie do wszystkich innych gwar ukraińskich, w których akcent jest ruchomy), posiada również wiele polonizmów i słowakizmów, a także, podobnie jak ukraińskie gwary Podlasia, liczne archaizmy. Gwary łemkowskie są bardzo zróżnicowane i, jak mówią sami Łemkowie, w każdej wsi mówi się nieco inaczej.

Niezwykle bogaty jest folklor łemkowski, bardzo oryginalne są również ich stroje ludowe i architektura. W ciągu stuleci ukształtował się nawet odrębny Łemkowski styl w architekturze cerkiewnej. Na Łemkowszczyźnie urodziło się wielu pisarzy i poetów, piszących zarówno gwara łemkowską jak i ukraińskim językiem literackim, np. jeden z najwybitniejszych poetów ukraińskich XX w. Bohdan Ihor Antonycz, Iwan Rusenko, Melania Sobyn i inni. Z Łemkowszczyzny prawdopodobnie pochodzi również jeden z najwybitniejszych kompozytorów ukraińskich Dymitr Bortniański. (r, gk)

Uwaga! W następnych numerach «Над Бугом і Нарвою» będziemy prezentować kolejne grupy etnograficzne narodu ukraińskiego i regiony Ukrainy.

Cerkiew prawosławna w Zyndranowej. Typowy przykład łemkowskiej architektury cerkiewnej.

PREZYDENT UKRAINY W POLSCE

W dniach 18-19 maja br. z wizytą państwową przebywał w Polsce prezydent Ukrainy Leonid Krawczuk. Była to pierwsza w dziejach wizyta prezydenta Ukrainy w Polsce, odbyła się ona w pół roku po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości i uznaniu jej przez Polskę, która zrobiła to jako pierwsze państwo na świecie. Podstawowym zadaniem wizyty było zasymbolizowanie początku nowych stosunków i nawiązania współpracy między Ukrainą i Polską — największymi krajami Środkowo-Wschodniej Europy.

Najważniejszym punktem dwudniowej wizyty prezydenta L. Krawczuka było podpisanie przez obu prezydentów 18 maja w Warszawie „Traktatu między Ukrainą i Polską o dobrym sąsiedztwie, przyjaźni i współpracy”. Traktat ten ma olbrzymie znaczenie dla obu państw, a także dla obu mniejszości narodowych: polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Polsce, gdyż zawiera także zapis o pełnym uznaniu praw mniejszości narodowych do zachowania i rozwoju swej odrębności etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej.

W czasie wizyty podpisano również szereg innych umów m.in. o transporcie, współpracy w dziedzinie rolnictwa, protokół o tymczasowej regulacji problemu wzajemnego uznawania dokumentów ukończenia szkół średnich i wyższych, deklarację o współpracy naukowej i kulturalnej itd. Prezydent L. Krawczuk odbył także szereg spotkań i wizyt, m.in. 19 maja spotkał się z 12-osobową delegacją społeczności ukraińskiej w Polsce, w jej składzie był również przedstawiciel Podlasia Jan Kiriżiuk (szerszą informację o tym spotkaniu zamieszczamy obok).

Stosunki między Polską i Ukrainą są niezwykle istotne dla obu państw, ale także dla ogólnej sytuacji politycznej w Europie Środkowo-Wschodniej. Dobre ułożenie tych stosunków otwiera szersze możliwości rozwoju obu państw. Lecz dla tego potrzebna jest dobra wola i zrozumienie z obu stron, zarówno rządów, jak i społeczeństw. Ukraińskie spojrzenie na te zagadnienia ilustrują słowa prezydenta L. Krawczuka wypowiedziane w wywiadzie dla ukraińskiego tygodnika «Наше Слово» (№ 23/92) udzielonym w czasie trwania wizyty: „Polska — to nasz sąsiad. Polska — to państwo europejskie. Polska nieco wcześniej niż Ukraina rozpoczęła drogę ku gospodarce rynkowej i do struktur europejskich. Doświadczenia Polski będą nam potrzebne i będziemy z nich korzystać. (...) Jeżeli będziemy koordynować swe działania polityczne, ekonomiczne i inne, to jestem przekonany, że czeka nas dobra perspektywa”. (gk)

Prezydent Ukrainy Leonid Krawczuk

ЗУСТРІЧ

19-го травня 1992 р. у Варшаві відбулась зустріч представників українців у Польщі з президентом України Леонідом Кравчуком. Присутні були: міністр закордонних справ Анатолій Зленко, представник України в Польщі Теодозій Старак, Дмитро Павличко та група радників. Українців з Польщі представляли Юрій Рейт — голова Об'єднання українців у Польщі, Роман Галан — головний редактор тижневика «Наше Слово», Іван Киризюк — голова Підляського Відділу ОУП, Євген Колодій — представник української громади Щеціна, д-р Володимир Мокрий з Кракова, Петро Тима — представник молодіжної організації «Пласт», проф. Мар'ян Бендза — проректор Християнської Богословської Академії, Ірина Дрозд, проф. Степан Козак — керівник кафедри україністики Варшавського університету, Степан Мігус з Ольштинщини, д-р Юрій Стабішевський з Перемишля і Василь Шлянта. Було наголошено, що на протязі післявоєнного сорокаріччя українська громадськість в Польщі була відірвана від контактів з Україною, від нормального зв'язку з українською культурою. Не було допомоги з боку офіційних чинників Радянської України. Президентом Кравчуком було м.ін. сказане, що багато справ повинні розв'язувати міністерства, делегації та розмови з владами областей. Проголошення українським урядом політики відкритості на проблеми й декларування допомоги українським громадам у діаспорі, треба сприйняти як початок необхідної опіки України над своїми земляками розсіяними по всіх закутках Європи, Азії, Америки... Сусідство України і Польщі зумовлює велику потребу добрих взаємовідносин.

Українці у Польщі очікують ліквідування наслідків акції «Вісла», звернення конфіскованого українського майна, можливості повернення на рідні етнічні землі, тобто Лемківщину, Бойківщину, Надсяння, Холмщину і Підляшшя, з яких насильно депортовано українське населення у 1947 році та державної допомоги зі сторони польської держави українським переселенцям та їх нащадкам. Відносно Холмщини і Підляшшя, то православне населення очікує повернення церков, церковного майна та будівельних і рільничих ділянок м. ін. у Яблочині, Білій Підляській, Дорогичині, Більську. На Україні вірним Римо-католицької Церкви повернено останньо більше 100 костелів. У Польщі не повернено останньо жодної церкви...

На зустрічі було наголошено, що національні меншини не повинні сати заложниками у відносинах між країнами. Гарантування прав цих меншин в міждержавному договорі, а також у внутрішньому законодавстві обох країн становить надійну запоруку забезпечення їх прав та задоволення потреб. Потрібно разом з підписуванням договорів знайти механізм здійснювання цих договорів на практиці на державному рівні. Саме цього елемента сьогодні не вистачає.

Іван Киризюк

Jerzy Hawryluk

PODLASIE NA PRZESTRZENI WIEKÓW

Część II: Wśród księstw Rusi

Pierwszą wzmianką, którą możemy odnieść do dzisiejszego Podlasia jest zapis w „*Powieści lat minionych*”. Latopisiec Nestor zapisał w niej pod datą 983: „*Poszedł Włodzimierz na Jaćwingów i zwyciężył Jaćwingów, i wziął ziemię ich.*” Wyprawa kijowskiego księcia Włodzimierza, zakończona zwycięstwem nad Jaćwingami i złupieniem ich terytorium, wiązała się z koniecznością zabezpieczenia nadbużańskiego odcinka granicy Rusi Kijowskiej przed grabieżczymi napadami tego bitnego plemienia.

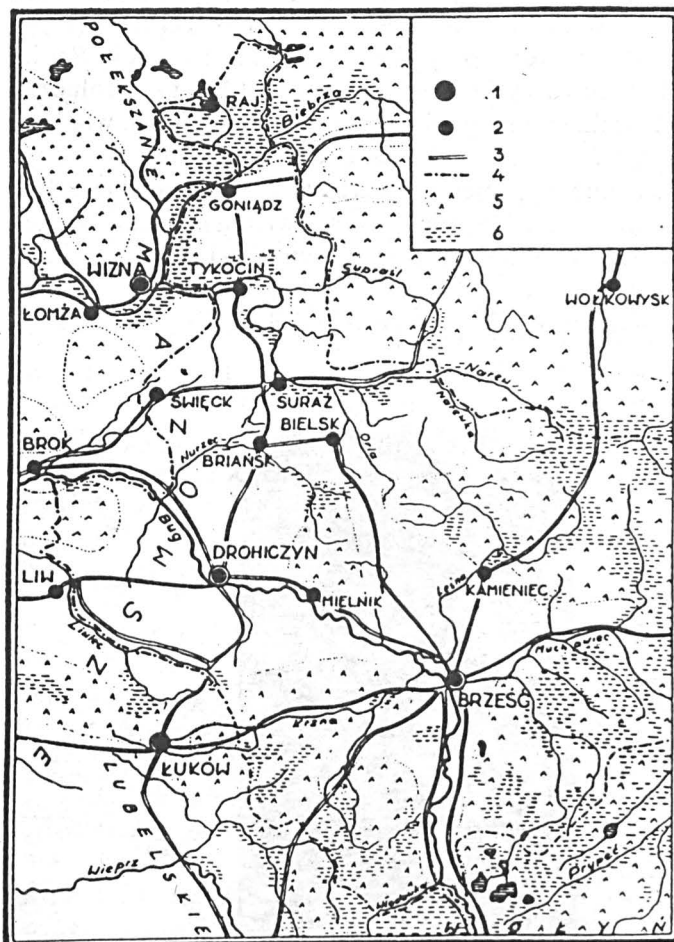
Terytorium środkowego Pobuża, położone na rusko-polsko-jaćwieskim pograniczu, w sposób naturalny wydzielalo się w odrębną jednostkę administracyjną. Jej ośrodkiem stał się gród Brześć (*Berestie*), o którego istnieniu wspomina Nestor pod rokiem 1019. Od jego nazwy terytorium to poczęto określać mianem ziemi brzeskiej (*Berestejszczyna*).

W początkach XI w. pretensje do ziemi brzeskiej zaczęła zgłaszać Polska. Już w roku 1013 Bolesław Chrobry wyprawił się na Pobuże zajmując Brześć. Otrzymał go książę kijowski Jarosław Mądry, w roku 1031. Po jego śmierci (1054 r.) ziemia brzeska, razem z Wołyniem, z którym była związana politycznie, etnicznie i geograficznie, weszła w skład nadziału jednego z młodszych synów — Igora (zm. w 1060 r.), władającego we Włodzimierzu Wołyńskim. Ponieważ sytuacja wewnętrzna w państwie Jarosławowiczów daleka była od stabilizacji, Wołyń wraz z ziemią brzeską przechodził z rąk do rąk. Ostatecznie ziemia brzeska z Pohoryniem (ziemie nad rzeką Horyń) została ok. 1086 r. oddzielona od Wołynia i włączona bezpośrednio w skład wielkoksiążęcego nadziału — ziemi kijowskiej.

W 1142 r. ziemia brzeska powróciła do Wołynia, którym władał wówczas książę Izjasław. Po śmierci Izjasława (1154 r.) księstwo wołyńskie zostało podzielone pomiędzy trzech jego synów. Ziemię brzeską otrzymał Jaropek (Jaropołk) i w ten sposób Brześć stał się stolicą udzielnego księstwa. Po śmierci Jaropeka (1171 r.) krótko władał ziemią brzeską jego bratanek Włodzimierz Mściśławowicz. Zmarł on już w 1173 r. i władcą ziemi brzeskiej został syn Jaropeka Wasylko, który centrum swego księstwa przeniósł z Brześcia do Drohiczyzna. W 1177 r. napadł na Brześć miński książę Włodzimierz, po długiej walce udało mu się go utrzymać — Wasylko pozostał w Drohiczyźnie, gdzie wkrótce zmarł. Po jego śmierci w Drohiczyźnie władał bliżej nam nie znany książę, zaś Brześć zdobył w 1182 r. czerwieński książę Świętopełk Mściśławowicz. Wkrótce ludność Brześcia zbuntowała się przeciwko rządowi Świętopełka i wypędziła go. Rozgorzała walka, w której Świętopełka wspomagał polski

książę Kazimierz Sprawiedliwy, zaś mieszczan brzeskich władcy Bełza i Halicza. Świętopełk wprowadził zwyciężył i zdobył Brześć, wkrótce jednak otruto go.

Następnym władcą Brześcia został Roman Mściśławowicz, książę włodzimierski. Po długiej walce udało mu się nie tylko zjednoczyć Wołyń (przywracając jedność ziemi

Podlasie. Opr. J. Wiśniewski. 1. Główne grody; 2. Inne ważniejsze grody; 3. Ważniejsze drogi; 4. Granica województwa podlaskiego w r. 1520; 5. Puszcze; 6. Bagna

(Mapka według: „*Słownik Starożytności Słowiańskich*”, t.IV, s. 172)

brzeskiej), lecz także połączyć go z księstwem halickim, tworząc zręby najsilniejszego ówczesnego państwa na ziemiach ukraińskich — Rusi Halicko-Włodzimierskiej.

Po śmierci Romana (1205 r.) nastąpił w jego państwie kilkunastoletni okres zamętu, wzmaganego interwencją węgierską. Ostatecznie synowi Romana, Danielowi, udało się przywrócić jedność państwa. Władał on Rusią

Halicko-Włodzimierską wspólnie ze swym młodszym bratem, Wasylkiem, odstępując mu już w 1225 r. Wołyń z ziemią brzeską, sobie pozostawiając ziemię halicką i terytoria na lewym brzegu Bugu (Zabuże), gdzie zbudował później swą nową stolicę — Chełm (Chołm).

W 1235 r. najechał należącą do Wasylka ziemię brzeską Konrad Mazowiecki. Udało mu się zdobyć Drohiczyn i Mielnik, które to terytoria przekazał w r. 1237 rycerskiemu zakonowi Braci Dobrzyńskich. Lecz już w następnym roku zostali oni wypędzeni przez Daniela, który przyłączył Drohiczyn do swych zabużańskich włości. W ten sposób dokonał się, trwający kilkadziesiąt lat, ponowny podział ziemi brzeskiej. Wkrótce jednak Daniel musiał zdobywać Drohiczyn ponownie, gdyż w 1241 r. doszło do buntu jego „derżatela”. Po tym wydarzeniu Daniel odnowił gród i wznosił w nim cerkiew Bogurodzicy, w której przyjął w r. 1253 koronę króla Rusi.

Jeszcze za życia Daniela (zm. w 1264 r.) Drohiczyn z Mielnikiem przypadł jego synowi Szwarnowi, władającemu też Bełzem i Grodami Czerwieńskimi, ze stolicą w Chełmie. Po śmierci Szwarna (1269 r.) przejął te ziemie najstarszy syn Daniela — Lew, władający także ziemią halicką. We Włodzimierzu Wołyńskim i Brześciu wadał wówczas syn Wasylka, Włodzimierz (w latach 1270-1289). W 1282 r. Lew oddał Bełz, Czerwień, Chełm

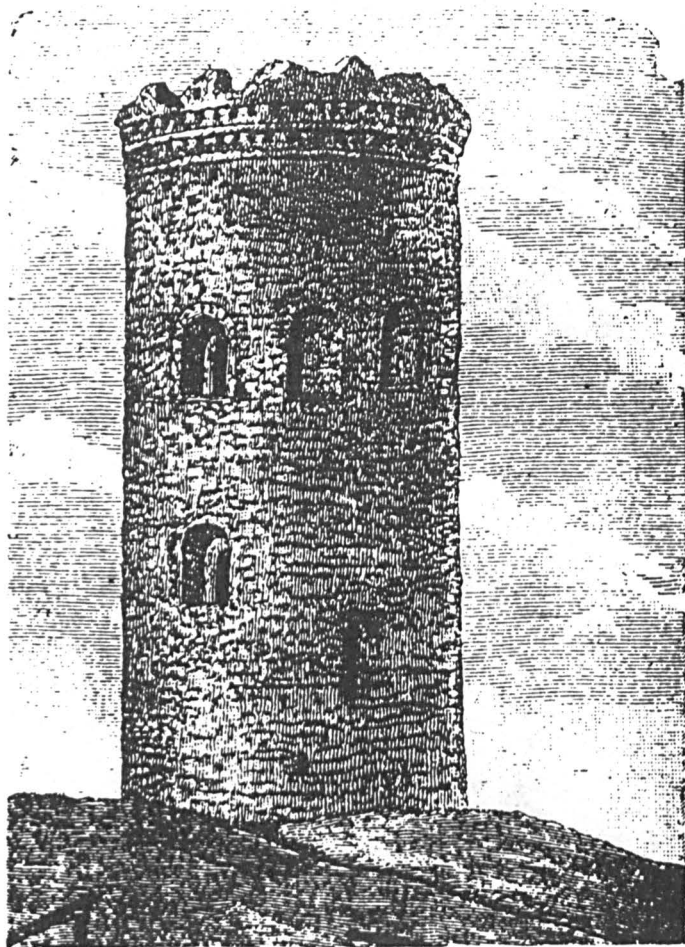
i Drohiczyn z Mielnikiem swemu synowi Jerzemu. Jerzy starał się poszerzyć swe włości o resztę ziemi brzeskiej i nawet, w 1289 r., po śmierci Włodzimierza, zajął zbrojnie Brześć, Bielsk i Kamieniec, które zgodnie z wcześniejszą umową miał otrzymać Mścisław Daniłowicz, stryj Jerzego. Mścisław nie pogodził się ze stratą tych grodów i wymusił ich zwrot.

Po śmierci Mścisława (1292 r.) i Lwa (1301 r.) Jerzy został jedynym władcą państwa halicko-wołyńskiego. Jego następcami byli synowie Andrzej i Lew (1313-1323). Właśnie z okresem ich panowania wiąże się utratę ziemi brzeskiej na rzecz Litwy, która rosła w siłę zagarniając coraz to nowe ziemie ruskie. Pewne sugestie o możliwej dacie tego wydarzenia zawiera dopiero XVI-wieczna *Kronika Wielkiego Księstwa Litewskiego i Żmudzkiego*, mówiąca o zimowaniu litewskiego księcia Giedymina w Brześciu, co powtórzył ówczesny historyk polski Maciej Strykowski umieszczając to wydarzenie pod rokiem 1319. Idąc za tymi wskazówkami, historycy przyjmowali za datę zajęcia ziemi brzeskiej przez władcę Litwy, Giedymina lata 1321-1322, a nawet 1315-1316.

Do odmiennych wniosków doszedł inny polski historyk, Henryk Paszkiewicz, który oparł się na, poprzednio nie uwzględnionych, dokumentach mazowieckich. Datę litewskiego najazdu na ziemię brzeską H. Paszkiewicz przesunął na rok ok. 1336, Litwinom udało się wówczas opanować ją co doprowadziło do długotrwałej wojny z Bolesławem Jerzym (władcą Rusi Halicko-Włodzimierskiej w latach 1323-1340) wspomaganym przez swego ojca, mazowieckiego księcia Trojdena. W efekcie, już po śmierci Bolesława Jerzego, Mazowszanom udało się opanować Drohiczyn. Brześć znalazł się w rękach Giedyminowego syna, Kiejstuta, zaś Wołyń w rękach jego brata Lubarta-Dymitra, spowinowaconego z Romanowiczami.

Śmierć Bolesława Jerzego rozpoczęła kilkudziesięcioletni okres polsko-litewskich walk o ziemie Rusi Halicko-Włodzimierskiej. Już w 1340 r. Kazimierz Wielki wyprawił się na Lwów, lecz nie udało mu się go utrzymać. Władzę w ziemi halickiej przejęli bojarzy, symbolicznie uznając za swego władcę księcia Lubarta. Drugą wojnę o ziemie ruskie rozpoczął Kazimierz w r. 1349, zdobywając ziemię halicką i zachodni Wołyń — Lubart utrzymał się tylko w Łucku. Możliwe, iż zdobyto też Brześć, lecz na krótko, bo już w roku następnym wyrusza z niego na Polskę litewska wyprawa odwetowa. Brześć był grodem o wielkim znaczeniu strategicznym w przypadku konfliktu litewsko-polskiego, stanowiąc według słów Jana Długosza „port i bramę do ziem ruskich.”

W r. 1350 w następstwie dwóch wypraw na Polskę i Ruś, Litwini odzyskali Wołyń, pozostawiając Polakom ziemię halicką. Po niezbyt fortunnych polsko-węgierskich wyprawach przeciwko Litwinom (1351, 1352), Kazimierz Wielki zawarł we wrześniu 1352 r. rozejm z Giedyminowiczami, mający trwać do czerwca 1355 r. Zgodnie z jego postanowieniami Polska uzyskiwała całą ziemię „lwowską” (odpowiadającą w przybliżeniu późniejszemu

Baszta w Kamieńcu (Ziemia Brzeska), wybudowana przez Włodzimierza Wasylkowicza. Reprodukacja z pracy M. Hruszewskiego «Ілюстрація історії України», Київ-Лwów 1913, стр. 125.

Pieczętka używana przez księcia Bolesława Jerzego. Reprodukacja z pracy M. Hruszewskiego «Ілюстрована історія України», Київ-Львів 1913, str. 128.

województwu ruskiemu), Litwa zaś zatrzymywała ziemię włodzimierską, łucką, bełzką, chełmską i brzeską. Ostatnią wyprawę na Wołyń Kazimierz Wielki podjął w końcu lipca 1366 r., zdobywając Bełz i Włodzimierz. Łuck i tym razem oparł się jego wojskom.

Wojnę tę zakończył traktat pokojowy pomiędzy Giedyminowiczami a Kazimierzem, zawarty jesienią 1366 r. Na jego mocy dokonano się podział Wołynia na część łucką, pozostającą w rękach Lubarta oraz część włodzimierską, którą, razem z Chełmem i Bełzem, otrzymał Kazimierz (zachodnią część Wołynia Lubart odzyskał po śmierci Kazimierza, w. r. 1370). Traktat z 1366 r. zabezpieczał też przed polskimi pretensjami ziemię brzeską, zakazując Kazimierzowi „wstępować w grody Kiejstutowe, w Brześć i w Kamieniec, w Drohiczyn, w Mielnik, w Bielsk...” Dla zabezpieczenia swych dóbr brzesko-drohiczkich przed Mazowszem, Kiejstut jeszcze w 1358 r. zawarł układ pokojowy z księciem Ziemowitem.

Terytorium ziemi brzeskiej w chwili, gdy utrzymywało się na niej panowanie litewskiego księcia Kiejstuta było więc określane przez wyliczenie głównych grodów. U schyłku państwowości ruskiej obejmowało ono obszar określony naturalnymi granicami rzek i pustek bagiennych. Na wschodzie granica ziemi brzeskiej biegła wododziałem Piny i Prypeci, obejmując gród Kobryń. Od północy obszarem granicznym było prawobrzeże Narwi, oddzielające ten skrawek Rusi od terenów jaćwieskich. Zaczynająca się na północ od Narwi granica z Mazowszem przecinała tę rzekę powyżej mazowieckiego grodu Wizna, osiągając następnie Bug przy ujściu Nurca. Na południe od Bugu granica ziemi brzeskiej przesuwiała się nieco na zachód, stykając się z terytorium mazowieckiego Liwu (częściowo wzdłuż biegu Nurca) i małopolskiego Łuko-

wa, kierując się w stronę ruskiego grodu Woin (Wołyń) i źródeł Włodawki, wzdłuż biegu której docierała do Bugu i wododziału Piny z Prypecią. W czasach litewskich oderwano od tego terytorium Kobryń, który stał się własnością wielkiego księcia Olgierda.

Obszar ten był w drugiej połowie XIV w. obiektem częstych wypraw łupieżczych dokonywanych przez Krzyżaków. Niemiecki kronikarz Widukind, pisząc o kierunkach rejs zakonnych wymienia Brześć, Drohiczyn, Mielnik, Bielsk i Kamieniec. Według jego relacji terytorium to dzieliło się na jednostki, które określał mianem „ziem” — „terra Drogewitz, terra Bilse, terra Kamenz”, a więc ziemia drohiccka, bielska i kamieniecka. Jan Długosz mówi z kolei o „districtus Ruthenicales Drohiczyn, Myelnik et Brzeszcze” czyli „okręgach ruskich — Drohiczyn, Mielnik i Brześć”.

Zawarty w 1379 r., układ między litewskimi książętami Jagiełłą i Kiejstutem a Zakonem mówi o „krajach ruskich” (Land der Rusen) — Wołkowysku, Surażu, Drohiczynie, Mielniku, Bielsku, Brześciu i Kamieńcu. Interesujące jest, iż w dokumencie tym, podyktowanym przez stronę litewską, oddziela się „nasze krainy ruskie” od „kraju Grodna”, podobnie jak mieszkańców tych terytoriów dzieli się na Rusinów i Grodnian. Wskazuje to na brak jakichś ściślejszych kontaktów, należącej do Wołynia ziemi brzeskiej z Grodnem i Rusią Czarną, co podkreśla Jan Długosz, wspominając o pustkowiach rozciągających się pomiędzy Grodnem a Bielskiem. Mianem Rusinów określano więc wówczas jedynie mieszkańców dawnej Rusi Halicko-Włodzimierskiej.

Jerzy Hawryluk

LITERATURA

Polecamy następujące pozycje dotyczące dziejów Podlasia w XI-XIV w.:

St. Aleksandrowicz, *Działania wojenne w XI-XIII wiekach*, w: „Z dziejów wojskowych ziem północno-wschodnich”, cz. I, Białystok 1986.

Krzysztof Burek, *Starożytnicy i archeolodzy. Z dziejów badań archeologicznych na Białostocczyźnie*, Olsztyn 1972.

Михайло Грушевський, *Історія України-Руси*, т. I-III, Київ-Львів.

Мирон Кордуба, *Історія Холмщини і Підляшшя*, Краків 1941.

Maria Miśkiewiczowa, *Kompleks osadniczy w Niewiadomej, woj. siedleckie na tle osadnictwa środkowego Pobuża we wczesnym średniowieczu*, w: „Dzieje Sokołowa Podlaskiego i jego regionu”, Warszawa 1982.

Maria Miśkiewiczowa, *Mazowsze wschodnie we wczesnym średniowieczu*, Warszawa 1981.

Jerzy Wiśniewski, *Podlasie*, w: „Słownik Starożytności Słowiańskich”, t. IV, Wrocław 1970.

Bronisław Włodarski, *Polska i Ruś 1194-1340*, Warszawa 1966.

ЖНИВАРСЬКІ ПІСНІ СЕЛА ДОБРИВОДА

Косари косят, а вітрець повиває

Звичаї і мова — це найміцніші на Підляшші елементи, що об'єднують наших людей в один народ. А виробились вони протягом усього довгого життя і розвитку нашого народу.

Підляшшя це щедра на таланти земля, і народних пісень співали тут споконвіку. Дотепер в багатьох селах повністю зберігся весільний обряд, побутують щедрівки, веснянки, косарські, жнивварські та багато інших родинно-побутових та обрядових пісень. Архаїчні календарно-обрядові пісні, можна розглядати як культурну спадщину всіх східнослов'янських народів. Вони нерозривно пов'язані з певною порою року, відповідними звичаями і сільськими роботами. Зустріч нового року і весни, проводи літа і збирання врожаю завжди супроводжувались ритуальними діями, піснями, іграми. Впродовж віків у тих піснях втілювались мудрість і досвід народу, його духовне багатство.

Літні місяці приносять з собою багатий цикл жнивварських та косарських пісень. Багато з тих пісень побутує ще в селі Добривода, що біля Кліщель. За своїм походженням ці пісні такі ж давні, як і праця селян. Залежно від певного етапу жнив, характеру обряду і основного змісту жнивварських пісень, вони поділяються на: зажинкові, що співалися на початку роботи, жнивні — виконували під час збирання врожаю та обжинкові (або дожинкові).

Коли починалися жнива, на полях з'являлися люди в широких білих штанах, у полотняних сорочках, з косами в руках — косарі. В Добриводі побутує пісня, яку жінки співали йдучи в поле перед жнивнами, або сінокосами:

Зажурилася бідная удовонька
Щой не скошона
Зельона добровонька

Косари косят, а вітрець повиває
Бідна удовонька із жалю умирає

Найму косарів собі три чи чотири
Щоб викосили всі пагурки, долини.

Косари косят, а вітрець повиває
Шовкова трава спод коси вилягає.

Дівчата й молодіці виходили на ниву з серпами; жнучи, вони спритно клали сніп за снопом і, працюючи, співали. В Добриводі як жали жито то співали таку пісню:

Ой високо, високо (2)
Край дерева од води
А хоче ж він високо (2)
Такі ж вітьор повине.
Такі ж вітьор повине (2)
І лісточок опаде
І лісточок опаде (2)
І з водою поплине.
Ой далеко, далеко (2)
Мій батенько од мене
А ходь же він далеко (2)
Як про мене споміне

Ой де ж моє дитячко (2)
Я в чужій сторонці
Я в чужій сторонці (2)
Я в чужого батенька
А той чужий батенько (2)
Він без віни карає
Він без віни карає (2)
Без водиці тримає
Умисться слезками (2)
А утреться ручками.

Цей цикл родинно-побутової тематики був дуже поширений у жнивварських піснях. Основні її мотиви теж зосереджені навколо збирання врожаю, але головна тема це проблеми з повсякденного життя, які турбують селян. Природа у всіх жнивварських піснях змальована в органічній єдності з людиною і є художнім фоном її діяльності. Так, жінці розмовляють з сонцем, перепілкою, зозулею чи соловейком. Підтвердженням цього є пісня, яку селяни в Добриводі співали йдучи з поля:

ЖВАВО, НЕ ПОСПІШАЮЧИ

Є У ПО-ЛЮ ДУ-БО-ЧОК,

Є У ПО-ЛЮ ДУ-БО-ЧОК

НА ДУ-БОЧ-КУ СО-КО-ЛІК.

Є у полю дубочок (2)
На дубочку соколів
Сидить же він високо (2)

Бачит же він далеко
 Бачит же він далеко (2)
 Як Ратаї в поле йдуть
 Ой Ратаю, Ратаю (2)
 Чом так рано в поле йдеш
 Чом так рано в поле йдеш (2)
 Моє діти приореш.
 Ой соколе, соколе (2)
 Ліпша рулля ранняя
 Ліпша рулля ранняя (2)
 Ой ніж тая пізня (2)
 Ой на ранньої рулліці (2)
 Родить жито пшеницю
 А на пізньої руліці (2)
 Росте коколь митліца
 Ой соколе, соколе (2)
 Ліпша жінка першая
 Ліпша жінка першая (2)
 А ніж тая другая
 А з першою діти мів (2)
 А з першою годував
 І з першою годував (2)
 А з другою розугнав
 Она б'є їх рузгами (2)
 Діти плачут сльозками.

Так як я, так як я молодая
 Я в чужого батенька

День роблю, день роблю, нічку несплю
 Ой так я му не вгожу

Навару, навару вечерати
 Він каже несмачная

Постелю, постелю білу постель
 Він каже не м'ягкая

Твій обід, твій обід о полудню
 Вечера о пувночи

Коли кінчилися жнива і в полі дожинали останню ниву, жінці залишали трохи недожатих стебел з колосками. Те недожате колосся вони зв'язували в пучок і на Підляшші так само як і на Волині оздоблювали стрічками й квітами. Так на Підляшші ці недожаті стебла називають «перепілкою» або, так само як і на Поліссі, перепилицею, а на Волині це «Спасова борода». Цю перепилицю часто обкладали навколо каменями, а в середину клали хліб і сіль. Вважалося, що перепилиця — це ніби останнє пристановище для перепілки, як співається в пісні з Добриводи.

Традиційна підляська хата з XIX ст. в селі Добривода.

Фото Є. Рижик

Вилітай, вилітай переп'юлко
 Бо вже в нас жита тулько

Як не мали, як не мали вилітати
 То будеш зимувати

Покочу, покочу я виночок
 Яй в вишньовий садочок

Привикай, привикай мій виночку
 Яй в вишньовом садочку

Ці пісні ще й досі побутують в Добриводі та інших навоколишніх селах. Шкода тільки, що пам'ятають їх старенькі бабусі, а зовсім не знає молодь. Це ж наша культура і наше минуле, яке можна ще зберегти для наших дітей і внуків.

Єлизавета Рижик

Пісні були записані в селі Добривода від Антонини Липинської (1935 р. нар.) і Валентини Климович (1943 р. нар.).

UKRAIŃSKIE ODRODZENIE NA POLESIU ZACHODNIM (ZIEMI BRZESKIEJ)

W lutym 1990 r. w Brześciu nad Bugiem powstało Ukraińskie Zjednoczenie Społeczno-Kulturalne Obwodu Brzeskiego, pierwsza od niemal 50 lat oficjalnie działająca organizacja ukraińska na Polesiu Zachodnim (w granicach Białoruskiej SRR).

PIERESTROJKA

Zapoczątkowane w 1985 r. przez M. Gorbaczowa *pierestrojka i głasnost'* spowodowały „odmrażanie” wielu sfer życia społeczeństw byłego ZSRR. Dotyczyło to różnych dziedzin, a przede wszystkim kultury, nauki, mass mediów, szersze możliwości działania uzyskała Cerkiew, zaczęto mówić prawdę o historii. Sferą w której przemiany te miały szczególne znaczenie są stosunki narodowościowe, które z czasem stały się czynnikiem decydującym o kształcie sytuacji politycznej na terenie b. ZSRR.

„ТЮРМА НАРОДОВ”

Niemal 70 lat istnienia państwa radzieckiego, które powstawało m.in. pod hasłem równości i równouprawnienia wszystkich narodów, przyniosło pogłębienie konfliktów narodowościowych. ZSRR był w polityce narodowościowej nie tylko kontynuacją carskiego imperium (nazwanego, przez Lenina zresztą, „więzieniem narodów”), ale znacznie udoskonalił system prześladowań i wynaradawiania. Mimo używania „internacjonalistycznej” retoryki w rzeczywistości realizowano politykę rusyfikacji (choć należy przyznać, że w pierwszych latach ZSRR nastąpił jednak znaczny rozwój kultur narodowych) i pozbawiania tożsamości kulturowej i narodowej, w celu stworzenia nowego człowieka — człowieka bez poczucia związku z własną kulturą, tradycją, dziedzictwem — „człowieka radzieckiego”.

Jednym z podstawowych elementów tej polityki było dążenie do zantagonizowania i przemieszania zamieszkujących obszar ZSRR narodów. Dokonywano tego poprzez przymusowe przesiedlenia całych narodów, organizowanie wielkich budów itp. (w efekcie znaczny procent ludności ZSRR mieszkał poza granicami własnych republik narodowych), a także m.in. drogą arbitralnego ustalania granic między poszczególnymi republikami.

Jedną z zasad polityki narodowościowej bolszewików (będącą chyba najbardziej pozytywnym elementem tej polityki) był podział imperium na quasi-państwowe organizmy narodowe: republiki związkowe, republiki autonomiczne, obwody narodowościowe, a w pewnym okresie także rejony narodowościowe. Był to na pewno postęp w stosunku do sytuacji przed rewolucją i teoretycznie dawało to większe możliwości zachowania przez poszczególne narody własnej kultury i tożsamości narodowej (często były to pierwsze „państwa narodowe” w dziejach niektórych narodów). Jednak w rzeczywistości miało to przeważnie charakter formalny, gdyż i tak wszędzie realizowano politykę ustaloną w Moskwie. Nawet w dziedzinie kultury samodzielność

republik była niewielka (np. przed pierestrojką tylko w Armenii i Gruzji językami państwowymi były oficjalnie armeński i gruziński, w innych republikach nie było to określone, a więc w praktyce spełniał tę rolę język rosyjski).

Podział ZSRR na narodowe quasi-państwa przynosił Moskwie wymierne korzyści: po pierwsze dawało to argument, iż w ZSRR szanowane są prawa poszczególnych narodów, a po drugie, poprzez odpowiednie działania zgodnie z zasadą „*divide et impera*” i różnicowanie polityki wobec różnych republik, Moskwa mogła wywoływać konflikty między narodami, a sama przyjmować w nich rolę arbitra. Jednym z najważniejszych elementów tej polityki była kwestia granic pomiędzy republikami. Ustalała je przecież Moskwa i robiła to arbitralnie, oczywiście bez przeprowadzania referendum, czy czegoś podobnego, nie zawsze biorąc pod uwagę argumenty historyków, czy językoznawców. W ten sposób granice administracyjne często nie pokrywały się z rzeczywistymi granicami etnicznymi między narodami. Właśnie przyznanie jednemu narodowi ziem zamieszkałych przez inny było skutecznym sposobem na skłócenie obu tych narodów (nawet jeżeli w przeszłości stosunki między nimi były bezkonfliktowe).

Takie sytuacje zaistniały niemal na wszystkich granicach na obszarze b. ZSRR. Najbardziej znany jest obecnie przypadek Górnego Karabachu — regionu od tysiącleci zamieszkałego przez Ormian (obecnie również stanowią oni tam 80% mieszkańców), mimo to region ten w latach 20-tych na polecenie Stalina przyłączono do Azerbejdżanu. Podobna sytuacja jest w wielu innych zakątkach byłego ZSRR: Nachiczewań (również historyczna część Armenii, ale w większości zamieszkały przez Azerów) — włączony do Azerbejdżanu, Kubań (ziemie zamieszkałe przez potomków Kozaków Zaporoskich — Ukraińców) — należy obecnie do Rosji, Smoleńszczyzna — zamieszkała przez ludność jeszcze do niedawna (a nawet i dzisiaj) mówiącą językiem białoruskim — obecnie włączona do Rosji. Analogiczna sytuacja jest z Polesiem Zachodnim (Ziemią Brzeską) w większości zamieszkałym przez autochtoniczną ludność posługującą się językiem ukraińskim, lecz w 1939 r. włączonym do Białoruskiej SRR.

POLESIE

Polesie to jeden z najbardziej tajemniczych i dziewiczych zakątków Słowiańszczyzny. Ta czarująca kraina lasów i bagien przez wielu uczonych uważana jest za kolebkę Słowian. Sądzi się, iż właśnie tutaj — nad Prypecią i Jasiółdą

— wykształcił się słowiański etnos, który później zasiedlił olbrzymie przestrzenie Środkowo-Wschodniej Europy. W średniowieczu tereny dzisiejszego Polesia zamieszkałe były przez południoworuskie plemiona Dulebów, Drewlan i Siewierzan, a północne krańce przez plemię Drehowiczów. Tereny te wchodziły w skład Rusi Kijowskiej, a potem istniały tutaj w różnych okresach wiele mniejszych księstw, Turowo-Pińskie, Brzeskie, Halicko-Wołyńskie, Czernihowskie. W XIV w. większość Polesia (jak i niemal cała zachodnia Ruś) zostaje opanowana przez Wielkie Księstwo Litewskie, a potem, po zawarciu unii polsko-litewskich wchodzi w skład Rzeczypospolitej. Po rozbiorach Polski Polesie staje się częścią Imperium Rosyjskiego.

Polesie w większości zamieszkałe jest przez ludność mówiącą po ukraińsku, a tylko jego północne krańce przez ludność białoruskojęzyczną. Granica językowa białorusko-ukraińska przebiega w przybliżeniu wzdłuż linii wyznaczonej przez następujące rzeki i miasta: rzeka Prypeć, Nowgorod Siewierski, Czernihów, Turów, Pińsk, rzeka Jasiolda, Prużany. Ukraińskie gwary Polesia zaliczane są do gwar północnoukraińskich, są również uważane za jedne z najbardziej archaicznych gwar wschodniosłowiańskich. Wpłynęło na to wielokrotnie odseparowanie Polesia od świata zewnętrznego i trudne warunki miejscowe (bagna, nieprzebyte lasy). Znanne są relacje badaczy, którzy piszą, że jeszcze w końcu XIX w. były na Polesiu wsie, gdzie przez kilka lat nie zachodził nikt obcy. Izolacja była również jedną z przyczyn tego, że stosunkowo późno — dopiero na początku XX w. — zaczął się tu proces kształtowania świadomości narodowej, który trwa do dziś.

Do przyspieszenia wszelkich procesów i zjawisk społecznych na Polesiu przyczyniła się I wojna światowa — wielkie przemieszczenia ludności i przemiany, które zaszły po zakończeniu wojny. Na mocy pokoju brzeskiego, zawartego właśnie na Polesiu — w Brześciu nad Bugiem, 8-9 lutego 1918 r., niemal całe Polesie zamieszkałe przez ludność ukraińską, w tym także Ziemia Brzeska i Pińska, weszło w skład Ukraińskiej Republiki Ludowej — niepodległego państwa ukraińskiego. W tym okresie powstały na Polesiu ukraińskie instytucje administracyjne, oświatowe, nie trwały to jednak długo, gdyż państwo ukraińskie przestało istnieć, a Ukraina podzielona została na mocy traktatu ryskiego (1921) między Polskę i Rosję Radziecką. Polesie Zachodnie z Brześciem i Pińskiem znalazło się w granicach Polski.

W okresie międzywojennym na Polesiu Zachodnim powołano do życia wiele ukraińskich organizacji i instytucji: szkoły, spółdzielnie, towarzystwa, liczne kursy oświatowe. W Brześciu nad Bugiem znajdowała się centrala ukraińskiej organizacji kulturalno-oświatowej «Прочвіта на Поліссі», istniała tam również ukraińska szkoła prowadzona przez tę organizację, a nawet bank ukraiński. W 1929 r. «Прочвіта на Поліссі» posiadała na terenie ówczesnego województwa poleskiego 127 kół i czytelni. Działalność ta spotykała się z bardzo nieprzychylnym nastawieniem władz polskich. Starano się ograniczyć zasięg i możliwości działania instytucji ukraińskich, nacisk ten szczególnie zwiększył się pod

koniec lat 20-tych; w jego rezultacie doprowadzono do niemal całkowitej ich likwidacji.

Jesienią 1939 r. na mocy paktu Ribbentrop-Mołotow Polesie Zachodnie włączone zostało do Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Warto przytoczyć tu słowa znanego ukraińskiego dysydenta z Polesia Wołodymyra Leoniuka: „*Dekretem z dnia 4 grudnia 1939 r. rząd radziecki rozwiązała problem rozgraniczenia Ukraińskiej SRR i Białoruskiej SRR na odcinku zachodnim zgodnie z koncepcją administracyjno-polityczną i przyłączył nowopowstałe obwody brzeski i piński, zamieszkałe przez Ukraińców do Białoruskiej SRR. Przyłączenie ukraińskiej części Polesia do BSRR, wskutek czego niemal milion Ukraińców-Poleszucków znalazło się poza granicami swej republiki, zlekceważyło nie tylko poglądy uczonych. Nie liczyło się ono także ze zdaniem samych Poleszucków — w 1939 r. nikt, nawet dla zrobienia dobrego wrażenia nie przeprowadził tu żadnego plebiscytu, czy chociażby orientacyjnej ankiety wśród ludności w celu ustalenia jej przynależności narodowej oraz życzeń. Odrywając Ziemię Brzeską od Ukrainy prawodawca nawet formalnie nie zabez-*

Polesie to jeden z najbardziej tajemniczych i dziewiczych zakątków Słowiańszczyzny (...) w większości zamieszkałe jest przez ludność mówiącą po ukraińsku, a tylko jego północne krańce przez ludność białoruskojęzyczną. Granica językowa białorusko-ukraińska przebiega w przybliżeniu wzdłuż linii wyznaczonej przez następujące rzeki i miasta: rzeka Prypeć, Nowgorod Siewierski, Czernihów, Turów, Pińsk, rzeka Jasiolda, Prużany.

pieczył miejscowym Ukraińcom prawa do zachowania i rozwoju własnej narodowości, a w szczególności prawa do uważania się za część narodu ukraińskiego, pielęgnowania swego języka ojczystego itd.

Od ogłoszenia dekretu z dnia 4 grudnia 1939 r. urzędy państwowe obwodów brzeskiego i pińskiego (w 1954 r. zostały one połączone w jeden — obwód brzeski) — rady obwodowe, urzędy spraw wewnętrznych i oświaty w pełni przejmują na siebie kompetencje określenia przynależności narodowej Poleszucków. Działając zgodnie z dyrektywami z Mińska (i Moskwy), miejscowe organy władzy dążą do pełnej likwidacji świadomości ukraińskiej na terenie wspomnianych obwodów. Narodowość ukraińska nie była wpisywana do paszportów i innych dokumentów tożsamości. Wokół szkół ukraińskich, powstałych po pokonaniu wielkich przeszkód o charakterze politycznym i materialnym, stworzona była taka atmosfera, że nastąpiła stopniowa ich „samolikwidacja”. Zmniejszyła się liczba liczących na Ziemi Brzeskiej filii Towarzystwa „Прочвіта”. Nazwie „Ukrainiec” zostaje nadany nowy sens i zaczyna być ona utożsamiana z pojęciami „nacionalista”, „bandyta”. Po roku 1944 kontynuowano politykę wynaradawiania rozpoczętą 5 lat wcześniej. Zaczęto również tworzyć „naukowe” uzasadnienia uznania Poleszucków za Białorusinów. W tym celu zafałszowywano historię, a gwary Polesia do tej pory przez wszystkich znaczących uczonych uważane za ukraińskie, zaczęto nazywać „białoruskimi”. Wszelkie zaś choćby aluzje co do ukraińskiego charakteru tych ziem traktowano jako przejaw nacjonalizmu.

Działania te przyniosły oczywiście pewne rezultaty — obecnie większość mieszkańców Polesia Zachodniego nie ma poczucia przynależności do narodu ukraińskiego, nie wie nawet, iż język, którym rozmawia na codzień to język ukraiński. Mimo to w dalszym ciągu zachowała się tutaj ukraińska kultura ludowa, a miejscowe gwary ukraińskie są nadal w użyciu. Mimo wprowadzenia od 1939 r. szkolnictwa białoruskiego język białoruski właściwie prawie wcale nie

funkcjonuje na Polesiu. O wiele bardziej dostrzegalnym procesem jest silna rusyfikacja — dla większości młodzieży właśnie język rosyjski jest najbliższym. (Chociaż należy stwierdzić, że Ziemia Brzeska jest regionem stosunkowo najmniej zrusyfikowanym na obszarze współczesnej Białorusi: na ulicach Brześcia łatwiej usłyszeć język ukraiński, niż na ulicach Mińska, czy Połocka białoruski).

(Szerzej o sytuacji ludności ukraińskiej na Ziemi Brzeskiej można przeczytać w „Liście otwartym Ukraińskiego Zjednoczenia Społeczno-Kulturalnego Obwodu Brzeskiego” zamieszczonym w poprzednim numerze «НБiН» na str. 18-19.)

POLESKIE ODRODZENIE

Jednym z efektów pierestrojki było również to, iż zaczęto mówić o prawdziwym obliczu etnicznym Ziemi Brzeskiej. Pierwszą oznaką dokonujących się zmian były, w latach 1985-88, publikacje w różnych czasopismach wydawanych na Białorusi («Беларусь», «Голас Радзімы», «Чырвоная змена») wierszy poetów z Polesia pisanych gwarami ukraińskimi, choć nie zaznaczono, iż są one pisane w języku ukraińskim. Ta grupa poetów zaczęła wkrótce wydawać piśmko «Балесы Полісся». Po pewnym czasie wokół tego środowiska skupił się tzw. „ruch poleszucki”, głoszący odrębność Poleszucków od narodu białoruskiego i ukraińskiego (organizacja «Полісся» i gazeta «Збудінне», drukująca artykuły w nieco sztucznym języku, opartym na miejscowych gwarach ukraińskich).

Symbolicznym przełamaniem wieloletnich zakazów stało się jednak powstanie 18 lutego 1990 r. w Brześciu nad Bugiem pierwszej od niemal 50 lat ukraińskiej organizacji na Ziemi Brzeskiej — Ukraińskiego Zjednoczenia Społeczno-Kulturalnego Obwodu Brzeskiego (Українське громадсько-культурне об'єднання Брестської області). Organizacja została oficjalnie zarejestrowana 12 marca 1990 r. przez Wydział Kultury Urzędu Obwodowego w Brześciu, a jej przewodniczącym został mieszkaniec Brześcia Mykoła Kozłowski.

W przyjętym na zebraniu założycielskim Statucie określono „Cele i zadania UZSKOB”; są nimi:

„Troska o historyczne i kulturowe dziedzictwo swego narodu. Sprzyjanie popularyzacji wśród mieszkańców Ziemi Brzeskiej wiedzy o swym pochodzeniu, historii i kulturze. Branie udziału w odkrywaniu i restauracji zabytków historii i kultury, w tworzeniu muzeów, kół artystycznych, klubów literackich i krajoznawczych, w organizacji wystaw.

21.VIII.1991 r. Mityng w Brześciu przeciwko moskiewskiemu puczowi; powiewają flagi: ukraińska, rosyjska i białoruska

Sprzyjanie poszerzaniu zakresu używania ojczystego języka ukraińskiego przez rdzennych mieszkańców Ziemi Brzeskiej, którzy uważają się za Ukraińców, a także przez Ukraińców, którzy przyjechali na teren obwodu brzeskiego z innych republik, w tym z USRR”.

Ukraińskie Zjednoczenie Społeczno-Kulturalne Obwodu Brzeskiego rozwinęło działalność w różnych formach. Każdego

miesiąca w bibliotece obwodowej w Brześciu odbywają się zebrania członków i sympatyków UZSKOB, na których wygłaszane są referaty o historii i kulturze Ziemi Brzeskiej i ustalane bieżące plany działalności organizacji. W celu przybliżenia mieszkańcom Ziemi Brzeskiej własnej historii, kultury, języka oraz zaznajomienia z celami i działalnością UZSKOB w Brześciu i miasteczkach rejonowych przeprowadzono ponad 50 akcji informacyjnych. Polegały one na ustawieniu przy ruchliwych ulicach tablic z odpowiednimi informacjami i materiałami oraz udzielaniu szerszych informacji wszystkim zainteresowanym. Przy okazji takich akcji oraz na różnych spotkaniach rozpowszechniana jest też literatura i prasa w języku ukraińskim. Od kwietnia 1991 r. UZSKOB zaczęło również wydawać własną gazetę pt. «Голос Берестейщини» (trzeci numer tej gazety omawiamy na str. 25). Gazeta zawiera artykuły o historii, kulturze Polesia, informacje o działalności UZSKOB. Znalazły się tam również informacje o Podlasiu. Gazeta rozpowszechniana jest poprzez sieć kiosków „Sojuzpiechat” oraz na spotkaniach i w czasie imprez organizowanych przez UZSKOB. O aktywności środowisk ukraińskich świadczy m.in. fakt, iż w czasie zesłorocznego sierpniowego puczu, na przeprowadzonym 21 VIII 1991 r. w Brześciu mityngu przeciwko puczowi obok flag białoruskiej i rosyjskiej powiewała błękitno-żółta flaga ukraińska.

Poza UZSKOB na terenie obwodu brzeskiego działa jeszcze jedna organizacja ukraińska — Międzyrejonowe Towarzystwo Języka Ukraińskiego „Прочвіра” w Kobryniu. Przewodniczącą Towarzystwa jest Wira Bobko z Kobrynia. „Прочвіра” skupiła swą działalność na odradzaniu ojczystego słowa wśród miejscowej ludności ukraińskojęzycznej. Z inicjatywy Towarzystwa od zeszłego roku w kilku szkołach Kobrynia i Drohiczyzna Poleskiego dzieci miały możliwość nauki ojczystego języka ukraińskiego, ogółem w roku szkolnym 1991/92 naukę języka ukraińskiego pobierało tam 312 dzieci. Czynione są starania, aby od nowego roku możliwość nauki języka ukraińskiego w szkole miały również dzieci w Brześciu i innych miejscowościach obwodu.

Sprzedaż wydawnictw ukraińskich na ulicach Brześcia

Towarzystwo „Просвіта” stara się przybliżyć mieszkańcom Ziemi Brzeskiej ich ojczystą kulturę także poprzez inne formy działalności — wycieczki, spotkania itp.

PROBLEMY

Niestety ukraińskie odrodzenie na Polesiu spotkało się z nie najlepszym przyjęciem ze strony miejscowych władz i mass mediów. W prasie białoruskiej («Літаратура і мастацтва», «Голас Радзімы», «Заря») rozpętano nagonkę antyukraińską. Podważa się prawa autochtonicznej ludności Ziemi Brzeskiej do zachowania ojczystej kultury i języka oraz do posiadania ukraińskiej tożsamości narodo-

Akcja informacyjna UZSK OB w Malorycie

wej. Robią to starzy aparatczycy, ale także ludzie, którzy do niedawna występowali w obronie praw języka i kultury białoruskiej i krytykowali dokonywaną na narodzie białoruskim rusyfikację. Obecnie, nie potrafią ze zrozumieniem podejść do podobnych problemów mieszkańców Ziemi Brzeskiej. Działania na rzecz podtrzymania kultury i języka określane są jako „nacjonalizm” i „separatyzm”.

Niechętnie do organizacji ukraińskich nastawienie nie ograniczyło się do ataków prasowych, ale przybrało również inne — urzędowe formy. Jednej z akcji informacyjnych (wystawienie tablicy i sprzedaż wydawnictw) w Kobryniu, pod koniec 1990 r., przerwała interwencja milicji, która zabroniła prowadzić tę akcję i użyła przemocy wobec działaczy UZSKOB. Wkrótce potem przewodniczący organizacji M. Kozłowski został ukarany karą grzywny za sprzedaż wydawnictw ukraińskich oraz otrzymał oficjalne «Предостережение о недопустимости нарушения закона», w którym zagrożono likwidacją organizacji i pociągnięciem do odpowiedzialności administracyjnej. Próbowano również w inny sposób wywierać nacisk na działaczy UZSKOB.

Z kolei w 1991 r., gdy zgodne z obowiązującymi przepisami wszystkie organizacje społeczne na Białorusi zobowiązane były do końca 1991 r. powtórnie zarejestrować się, dla UZSKOB, mimo złożenia potrzebnych dokumentów już w kwietniu 1991 r., odmówiono powtórnego zarejestrowania, co oznaczało w praktyce delegalizację organizacji od 1 stycznia 1992 r. W tym samym czasie przedsiębiorstwo «Союзпечать» odmówiło przyjęcia do sprzedaży gazety «Голос Берестейщини». UZSKOB zarejestrowane zostało dopiero 24 lutego br. po kilkakrotnych odwołaniach i interwencjach.

* * *

Ukraińskie odrodzenie na Ziemi Brzeskiej jest typowym ruchem na rzecz podtrzymania ojczystej kultury i języka po latach zakazów i prześladowań. Sytuacja ukraińskojęzycznej ludności Polesia wykazuje wiele analogii do sytuacji na Podlasiu. W obu regionach ludność ukraińskojęzyczna uznana została za Białorusinów i poddana wynarodowieniu: na Polesiu rusyfikacji, na Podlasiu polonizacji. Obecnie sytuacja się zmienia — Ziemia Brzeska wchodzi w skład niepodległego państwa białoruskiego i właśnie władze niepodległej Białorusi decydować będą o kształcie polityki wobec ludności ukraińskiej.

Ułożenie dobrych stosunków między narodami białoruskim i ukraińskim zależy nie tylko od podpisanych traktatów i stosunków na szczeblu międzypaństwowym (są one obecnie bardzo dobre — pierwszą ambasadę otwartą w stolicy Białorusi jest właśnie ambasada ukraińska), ale i od wzajemnego poszanowania praw obu narodów i mniejszości narodowych do zachowania własnej kultury i tożsamości narodowej. Należy wyrazić nadzieję, że władze niepodległej Białorusi pozostaną wierne głoszonym przez siebie hasłom demokracji i poszanowania praw człowieka, że powstanie niepodległego państwa białoruskiego również dla Ukraińców Ziemi Brzeskiej będzie oznaczało poszanowanie ich praw.

Grzegorz Kuprianowicz

ПОЧУЙТЕ НАШ ГОЛОС

*Почуйте наш голос, хто слухати вміє,
Хто вірить іще в справедливості суд,
Почуйте — це в нас не померла надія,
Що правити світом не має абсурд.*

*Ще ж люди живуть, що за правду боролись,
За мову, за волю сиділи в тюрмі.
Ще пісня не змовкла — почуйте ж наш голос!
Почуйте наш голос, ми ще не німі.*

*Бо наші пісні вже звучать в перекладі
На мову сусідню, нерідну, чужу.
Навіщо? Невже, щоб сказати громаді,
Що Сталін провів спаведливо межу?!*

*Бог з нею, з межею, — вже що тут поробиш,
Аби нам дозволили знати своє.
Хай Бог вам не дасть страусову хворобу,
Почуйте наш голос — ми поки що є...*

Ганна Супрунюк

O ZROZUMIENIE DLA POTRZEB UKRAIŃCÓW ZIEMI BRZESKIEJ

LIST PROFESORA Z DONIECKA

W ukazującym się na Białorusi dwutygodniku Zjednoczenia Społeczno-Kulturalnego „Polesie” («Полісьсе») «Збудінне» (nr 22 /40 z 16-30 grudnia 1991 r.) oraz w gazecie Ukraińskiego Zjednoczenia Społeczno-Kulturalnego Obwodu Brzeskiego «Голос Берестейщини» (nr 1/3 z marca 1992 r.) zamieszczono wymowny w treści list profesora Słowiańskiego Instytutu Pedagogicznego w obwodzie donieckim Wasyla Horbaczuka. Stanowi on odpowiedź na ostatnie imputowania w stosunku do poleskich Ukraińców, zamieszkałych na terenach etnicznych Północnego Polesia, wchodzącego w skład Republiki Białoruś, ze strony niektórych czytelników mińskiego tygodnika «Літаратура і Мастацтва». Treść listu podajemy w całości w tłumaczeniu na język polski. (DB)

Szanowna redakcjo!

Przykuły moją uwagę i wywołały zdziwienie niektóre materiały opublikowane w ostatnim czasie w czasopiśmie «Літаратура і Мастацтва».

Odrodzenie świadomości narodowej mieszkańców Ziemi Brzeskiej, pragnienie zachowania i rozwoju swojej kultury etnicznej student I. Baranouski uznaje jako «прэтанзіі нашых суседзяў на Берасцейскае Палессе» («ЛіМ», 8.11.91), a A. Kauka — jako «рэванішыцкія дамаганні» («ЛіМ», 22.11.91).

Chciałoby się zapytać autorów: po co wymyślać to, co nie istnieje i wzbudzać wśród niekompetentnych czytelników niedobre samopoczucie, rzucając cień na, powiedziałbym, serdeczne związki między tak bliskimi historycznie narodami?

Na czym polega istota zagadnienia? Poruszę ją w aspekcie nieco osobistym. Pochodzę z Międzylesia w rejonie berezowskim. W latach 1944-47 ucząc się w białoruskiej szkole średniej w Berezie, zacząłem porównywać moje ojczyste narzecze z językiem białoruskim i ukraińskim (z ostatnim zapoznałem się, czytając „Kobzar” T. Szewczenki) i stopniowo doszedłem do wniosku, że mieszkańcy okolicznych wsi, przyległej Antopolszczyzny, gdzie bywałem u kuzynów, faktycznie mówią po ukraińsku. Rozstrzygnąć zagadnienie przynależności narodowej udało się nie od razu, gdyż, jeśli chodzi o samoświadomienie etniczne, moi bliscy i znajomi uważali się za „tutejszych”, zaś w dowodach osobistych uznano ich za „Białorusinów”. Jednakże w trakcie zapoznawania się z pracami etnografów, dialektologów, w tym i J. F. Karskiego, mapami historycznymi, rosło we mnie przekonanie, iż południowo-zachodnią część obwodu brzeskiego zamieszkuje Ukraińcy.

Białorusinom powinno być całkiem zrozumiałe uczucie bólu, gdy godzi się w dążenia narodu zmierzające do samookreślenia. A przecież ponad milion Poleszuców odsunięto na peryferia współczesnego procesu kulturowego, pozbawiono własnego głosu. I M. Kozłowski, i M. Szelahowicz, każdy z osobna, wzywają swoich rodaków (a nie ktoś z zewnątrz, „z sąsiedniej republiki!”), by odzyskać ten głos, zwać się ludźmi. Czyż można to uznać za działania odwetowe?!

A oto jak rzeczywiście wygląda sytuacja w chwili obecnej. W pierwszej dekadzie listopada tego roku (ubiętego — «НБіН») przebywałem w stronach rodzinnych.

W centrum rejonu (m. Bereza) wydawana jest w języku rosyjskim gazeta «Маяк» (skąd wziął się rosyjski czytelnik w rolniczej miejscowości na zachodnim krańcu Białorusi?), ani na wsi, ani w centrum rejonu nikt nie posługuje się językiem białoruskim, sam natomiast Brześć, jak jakże słusznie zauważył A. Kauka, funkcjonuje jak «зацяты бастыён асімілятарства, антыбеларускаці». Rozmawiałem z mieszkańcami pochodzącymi z tej samej wsi oraz wielu sąsiednich — wszyscy oni opowiadają się za zachowaniem Związku (Radzieckiego — «НБіН»), przeciwko suwerenności Białorusi, uważają, że republika sama nie przeżyje. Kto im to wmówił wbrew zdrowemu rozsądkowi oraz danym statystycznym (patrz «Арзументы і Факты», № 45/91)? Odpowiedź dla każdego jest jasna.

Spójrzmy na to zagadnienie i z nieco innego punktu widzenia. Dlaczego w nieodległej przeszłości wszczęto larum w związku z działalnością zjednoczenia „Poliśsie”, na czele którego stoi Mykoła Szelahowicz? Teraz rzuca się kamienie w osobę Mykoły Kozłowskiego (a propos, Baranouski sytuuje siebie w całkiem nedorzeczej sytuacji, przekręcając nazwisko na „Kozliwskyj” i niemądrze ironizuje posługując się słowem „pan”). Przecież Polacy na przykład (na Białorusi — «НБіН») otwierają własne szkoły, kościoły i jakoś głosów sprzeciwu nie słycać. A tutaj wprost przeciwnie. Powstaje przedziwna sytuacja: jak tylko Poleszucy zaczynają budzić się z zahipnotyzowanego przez zaborców stanu — szlachetni wojownicy pojawiają się jak na zawołanie, kiedy zaś przez całe dziesięciolecie dławiono kulturę narodu, całkowicie ignorowano jego język, a niczym nie skrywana rusyfikacja zastąpiła polonizację, mężowie ci pogrążyli się w całkowitym milczeniu!

Odnosi się wrażenie, że komuś zależy na okryciu milczeniem spraw związanych z Zachodnim Polesiem, przy czym, jak zauważyliśmy, ze szkodą nawet dla samego narodu białoruskiego. Jednakże organ inteligencji twórczej (chodzi o tygodnik «Літаратура і Мастацтва» — «НБіН») nie powinien odnosić się do tego z pobłażliwością. (Kopie tego listu wysyłam pp. M. Kozłowskiemu i M. Szelahowiczowi).

Z poważaniem

Wasyl Horbaczuk
profesor Słowiańskiego Instytutu Pedagogicznego
obwodu donieckiego
(tłum. DB)

PODLASIE — UKRAINA — BIAŁORUŚ

Stosunki ukraińsko-białoruskie mają wielkie znaczenie dla obu naszych, najbliższych przecież sobie — tak pod względem kultury, pochodzenia, jak i języka — narodów. Niestety, w szczególności na naszym Podlasiu, jak i na Polesiu, stosunki te zdają się przeżywać obecnie pewien kryzys. Wydaje się nam, iż wynika to często z wzajemnego niezrozumienia i z nie przyjmowania do wiadomości przez niektóre środowiska białoruskie w Polsce naszego — tzn. podlaskich Ukraińców — prawa do samookreślenia i rozwijania naszej narodowej i regionalnej kultury.

Jako podlascy Ukraińcy chcemy sprzyjać zbliżeniu naszych narodów, szczególnie dzisiaj jest ono bardzo pożądane. Na łamach naszego pisma ma temu służyć rubryka „Ukraina — Białoruś”. Pragniemy zamieszczać tu materiały dotyczące wzajemnych stosunków w przeszłości i współcześnie, popularyzować postacie, które wniosły znaczący wkład w historię i kulturę naszych narodów, czy działały na rzecz ich zbliżenia. Chcielibyśmy, aby te historyczne odniesienia stały się nam pomocne w budowaniu wspólnej teraźniejszości i przyszłości.

Redakcja

ДОКТОР ФРАНЦИСК СКОРИНА З ПОЛОЦЬКА, ГРАДА СЛАВНОГО...

Справді одну з нових вулиць в Більську названо ім'ям Франциска Скорини*, але мало хто з жителів цього міста докладно щось знає про його особу і про його діяльність. А була це ж постать справді велика, яка засяяла небаченим до цього часу блиском в «Руських краях» Великого князівства Литовського.

Скорина народився в білоруському місті Полоцьку біля 1490 року, в багатій купецькій родині. Вже в 1504 р. вступив до Краківського університету, в 1512 р. отримав в Падуї (Італія) звання доктора медичних наук, а в 1517 р., вже в Празі, видав першу зі своїх друкованих книжок. Хоч, як бачимо, вчився він в католицьких університетах, мав також типове католицьке ім'я

Франциск, але сам писав про себе, що народився «в руській мові». Дослідники вказують, що його первісне ім'я було Георгій, а перехід на католицизм і зміна його на Франциск, були умовою отримання можливості навчання в латинських школах і університетах.

Першим з пражських видань Скорини був Псалтир, надрукований церковно-слов'янською мовою, але з поясненнями «для людей простих руською мовою, що которе слово значить». Наступні пражські видання Скорини, окремі книги Біблії, які вийшли в світ в 1517-1519 роках, були вже «зуполне виложени на руський язык доктором Франциском Скориною з Полоцька, града славного, Богу ко чті, людем посполітим к науці». Пізніше у Вільні, Скорина надрукував ще дві книжки — «Апостол» (1525 р.) і недовідану «Малу подорожню книжицю», в склад якої увійшли м. ін. Псалтир, Часослов, акафісти, календар тощо. Високий рівень цих друків викликав наслідування не лише в пізніших білоруських та українських виданнях, але також і в німецьких, друкованих в Тібінгені.

Мету своїх видань Скорина розкрив в передмовах до окремих видань. За його словами мали вони потрійне завдання: поправити моральність і поширити добрі обичаї, допомогти спасінню душі, стати джерелом мудрості і науки в її новому, ренесансовому, розумінні.

В цих же передмовах знаходимо також і патріотичні мотиви видавничої діяльності власне в руській, а не іншій, мові, бо як писав Скорина — його «милосердний Бог з тої мови на світ пустив». В передмові до книги Юдити Скорина говорить, що подібно до того, як в природі звірі, які ходять по пустині, знають свої ями, пташки, які літають в повітрі, знають свої гнізда, бджоли боронять своїх улів, також і люди до того місця, де зродилися і виховалися, мають велике прив'язання. Дуже влучно зазначив він у передмові до книги Естери, що «не тільки для самих себе ми народилися на

світ, але ще більше на службу Божу та для загального добра». Такий і був мотив його праці, бо, як говорить в передмові до книги Левіт, «ми братія не можемо чимсь великим послужити посполитому народові руської мови, то хоч сії малі книжки нашої праці їм приносимо».

В часі, коли жив і діяв Франциск Скорина, Білорусія і Україна жили спільним життям, як політичним (в складі Великого князівства Литовського), так і релігійним та культурним. Етнічні різниці між українцями і білорусами в сфері культури не мали великого значення, бо була вона тісно пов'язана зі спільною всім Православною церквою. В богослуженнях, літературі і урядовій практиці вживана була або мова церковно-слов'янська, або тзв. проста, руська мова, яка більше нав'язувала до літературної мови Київської Русі, як до живої мови «посполитого народу». Тому також видавничу діяльність білоруса Скорини знайшла широкий відгук також на українських землях. Свідчить про це і велика кількість рукописних списків, які зроблено з його друків. Прикладом можуть бути хоч би рукописи: Парфіна з Панщини (1543 р.), Василя Жугаєва з Ярослава (1568), Луки з Тернополя (1569) та інші.

Діяльність Скорини була однією з перших ластівок, яка готувала ґрунт для широкого культурного руху в Україні і Білорусії на переломі XVI і XVII сторіч, пов'язаного м.ін. з широким поширенням друкарського мистецтва, яке і не оминувало і підляського Заблудова (про що напишемо в чергових числах нашого часопису).

Згадання особи Скорини має велике значення і зараз, коли знов заіснувала потреба нового відродження спадкоємців тодішнього «посполитого народу руської мови», тобто українців та білорусів — також і на Підляшші.

Л. Семенюк

Портрет Ф. Скорини з «Біблії Руської» (видання 1517 р.)

* Міська рада в Більську відмінила вже на жалює своє рішення про найменування одної з вулиць міста ім'ям Ф. Скорини.

Женя Жабінська

ДОРОГАМИ КАЛІЕКІМІ

* * *

Дорогамі каліекімі
снуються
тіні пудляшуков
не приписаних
до батькувщини
неназваної з дитинства
дорогамі каліекімі
снуються
тіні тінюов

1988

* * *

Як тебе назвати
муой народе
як назвати вас
люде з добрим поглядом
сумних очи
як тебе назвати
моя мово
як назвати тебе
музико мого дитинства
материнська пісню
як назвати тебе
моя пуцанська країно
як простори над землею
моїх батькуов
як назвати вас
найдорожши скарби
мого життя

1986

* * *

Мово простого народу
ти мене колишеш
льогкім повівом
ліетнього віетру
над руодною землею
несподієвано вітаєш
в чужих сторонах
учиш познавати
серця люди
кажеш віерити
в могутність слова
що змінює історію народув
розліваєшся гордимі звуками
на все наше Пудляшше

1986

* * *

Пудляшше
земля руодна
частинка серця
твого і мого
очи задивлени
в прошле
теперишнє
і майбутнє
Пудляшше
нерозказана мрія

1987

Женя Жабінська

КАЗКА

Всіє любімо слухати казкі. Найбуольш діети, але якщо в казках мнуого мудрості то й доросли могут чоґось навчитися. Так послухайте.

Була Мама-Кіця. Вельмі любіла своїх котенят. Шкодовала, пестила, лізала, дбала найлєпі як вмієла. Вчила їх як ловіти миши, як втечи перед небезпекою ну, просто всього, що потрієбне котенятам.

Прийшла зіма, а з єю сніг, мороз. Маля котікі почалі мерзнути в лапкі.

Мама, як то мама — бідовала, плакала, думала як одогнати біду. Ну, і видумала! Зробіла малишам на всіє лапкі шерстяния шкарпеткі. Котікі повеселієлі і всьо било би скуоньчилося добре коб не нарвавсь собака. Щож в шкарпетках, хоч ти і куот, не втечеш на дерево. Наніщо не здався мамін труд.

Дивлюся на наши пудляські мами і мнуого з їх преч мніє нагадує Маму-Кіцю. Накладают своїм діетям пуольські «шкарпеткі». Вирикаютьє руодної мови. Їх діети говорат туолькі по-пуольську. Хоронят своїє діети перед морозом. Кажут: «буде їм латвієй в школі» або «не будут з їх інши діети сміятися». Але правду казавши найбуольш вони самі боятьє руодної мови, боятьє публічно говорити на йуой, а ну ще хтось почує і подумає, що вона мужичка з села.

По-мойому бути з села — нічоґо кієпського, а вже говорити на руоднуй мові, не значит бути темним мужиком, в нашом у часі є то буольш мієрою власне «панскості», інтелігенції, гордості, а в жадному разі пудданства. Туолькі хтось, хто направду знає свою вартость не буде соромітисє себе, свого походження, своєї мови.

Наша мова не є якімє п'ятном ганьби, коб треба було з єю ховатисє. Вона вже ж жила повним життем колі Рей пісав: „Niechaj to narodowie wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają”. Полякі довелі що не гусі, а ми?

Задумайтєся мами чи вашим діетям потрієбни тия «шкарпеткі». Може й вони вигуодни зімою, але що буде як нарветьєся собака?

* * *

— Мамо кім ми є?
 Дитяче запитанне.
 Заклопотано усміхаєшся.
 Кажеш:
 Дурниця!
 А може пробуєш одказати?
 — Мамо, кім ми є?
 Ехо мого дитинства.
 Хтось заклопотано усміхнувся
 Хтось сказав:
 Дурниця!
 Хтось пробував одказати:
 — От, кажут, що якісь хахлі...
 — Мамо кім ми є?
 Росло запитанне й росла я.
 Вдома казали:
 — Руські.
 Знакоми казали
 — Поляци.
 В школі казали:
 — Беларуси.
 Заклопотано усміхалася
 Казала:
 — Дурниця!
 Пробувала одказати...
 одказала
 і туолькі тепер перестала
 заклопотано усміхатися
 казати:
 — дурниця,
 вже знаю, що не вчую
 — Мамо, кім ми є?

1987

Україна

Кличе
 словами материними
 Манить
 бляском бань
 мережана червоно-чорним
 хрестиком

1987

* * *

Приснивсь мні сон
 сон сумно-прикрий
 страшний
 приємно-кольорови
 сновідіння
 не кривдилі
 і не лякали
 а проснувшись
 попала в розпач
 Що зо мной зробілі
 кому вдалося так
 чому весели сонни з'яви
 забилі руодну мову
 чужи сталі
 клялась в постелі
 знищу
 свідомостею
 пудсвідоме рабство
 і нова з'ява
 новий привід ночі
 вже одозветься
 гордо
 в сні
 по-нашому

1988

* * *

Одягняни
 в вишивани сорочкі
 сидимо
 на курганах слави
 заслухани
 в пісню бандуриста
 що велічає мінуле...
 я не против...
 але чому
 колі всіє народи
 шукают будучині?

1989

ЯК ЧИТАТИ ПО УКРАЇНСЬКУ?

Сієти тексти пісани пудляською українською говуоркою, а записани українським алфавітом. В українському алфавітові некотри букви читаються інакше як в інших кірилічних алфавітах:

Г,г читається як польське h
 І,і читається як польське g
 Е,е читається як польське e
 Є,є читається як польське je
 И,и читається як польське y
 І,і читається як польське h
 Ї,ї читається як польське ji

ПРАВОСЛАВ'Я У КАНАДІ

Розмова з українським священником з Канади о. Максимом Лисаком

— Всечесний отче, Ви прибули до нас на Підляшші на запрошення владика Авеля з групою православних греків з Америки і вже декілька тижнів перебуваєте в Яблочинському монастирі. На початок нашої розмови скажіть, будь ласка, декілька слів про себе.

— Я священник Карпато-руської єпархії Вселенського патріархату, яку очолює владика Миколай.

Займаюся місійною роботою в нашій Церкві. Зараз я настоятель місійної парафії Христа Спасителя Карпато-руської єпархії у столиці Канади Оттаві. Цю парафію ми заснували разом з моєю матушкою Іванкою. На початку наша парафія це була матушка і я. Тепер трохи краще, люди більш численні — до церкви постійно приходять 30-40 осіб, а всіх членів парафії 50-60.

Працюю також капеланом Оттавського університету. При університеті маємо душпастирську команду, яку становлять священники різних віросповідань: багато римо-католицьких, один англіканський та я — як єдиний православний священник. Крім цього маю також інші обов'язки — через які я опинився тепер тут, у Східній Європі. Я представляю свою єпархію у Раді Директорів Місійного відділу Грецької Православної Церкви. За дорученням цієї установи приїхав я з групою вірних нашої Церкви до Вас.

— Який був Ваш, отче, шлях до священства? В Америці і Канаді не так багато священничих покликань...

— Так, це правда. В моєму випадку було так, що в середній школі я навіть не думав стати священником. Ми всі в середній, чи початковій школі були під впливом батьків, а моя мама дуже хотіла, щоб я став лікарем. Наприкінці середньої школи я однак вирішив, що піду вивчати соціологію. Поступив я до Карлтонського університету в Оттаві. Ми вивчали історію Східної Європи, російську мову та інші спеціалістичні предмети. Коли був я на першому році я думав стати дипломатом, канадським дипломатом. Хотів

поїхати до Східної Європи прищувати в представництві Канади у Варшаві, чи в Москві, десь недалеко України. Однак вже наприкінці першого року мені стало ясно, що Господь не кликав мене в цьому напрямку. Я втратив бажання стати дипломатом. Кожен дипломат, а особливо початківець, обов'язаний виконувати накази начальників. Час від часу для

всіх людей, а зокрема для для молодого віруючого українця, могло бути трудно виконувати ті накази. Я боявся, що у цій праці можуть бути речі супроти моєї совісті. Я не кажу, що Канада погана, ні — я вірний її громадянин, але я боявся, що можуть бути такі ситуації..?

В цей же час, на другому році університету, я відчув велике покликання до священства. Так і я зробив. Спочатку навчався рік часу в українській Колегії св. Андрея у Вінніпезі, думаю, що багатьом українцям в Польщі вона відома. Потім вчився я у Володимирській академії в Нью-Йорку, учився я також на Католицькому університеті в Оттаві.

У 1983 р. прийняв я сан священника в українській єпархії Вселенського патріархату в Америці, що її зараз очолює владика Всеволод. Минулого року я перейшов в юрисдикцію Карпато-руської єпархії Вселенського патріархату, теперішній первоієрарх цієї єпархії — владика Миколай, був, в час, коли я висвячувався, вікарним єпископом в українській єпархії і дуже я владика шанував. Як вже казав тепер працюю на місійній парафії в Оттаві.

— Про Православ'я у Канаді ми тут, на Підляшші, дуже мало знаємо. Розкажіть, який є сучасний стан Православ'я у Канаді?

— На це що називаємо Православ'ям у Канаді складаються єпархії і парафії різних юрисдикцій. Майже всі автокефальні православні Церкви мають свої Церкви-дочки у Канаді. У Канаді є, як думаю, може 10 різних канонічних православних юрисдикцій, а наприклад в юрисдикції самої Вселенської па-

Отець Максим Лисак в Яблочинському монастирі на святі в честь Турковицької ікони Божої Матері, 19 липня ц.р.

тріархії є окремі єпархії, а навіть, можна сказати, окремі юрисдикції.

Найбільшою православною юрисдикцією в Америці і Канаді є Грецька Православна Церква, чи як вони її називають Грецька православна архієпископія. Наступною є Українська Православна Церква в Канаді (Ukrainian Orthodox Church of Canada), яку очолює митр. Василій (Федак), вона також є в юрисдикції Царгородської патріархії. В її юрисдикції є також українська православна єпархія владики Всеволода; Карпато-руська єпархія владики Миколая; мала рада церков білоруських, вони не мають єпископа, а в Канаді мають одну свою парафію в Торонто. Ці всі Церкви є в юрисдикції самої Вселенської патріархії.

Далі треба згадати про юрисдикцію Антіохійської патріархії, яка гуртує ліванців і сирійців — православних арабів. Вони є досить численні, по численності займають мабуть 3-4 місце серед канонічних православних юрисдикцій після Грецької Православної Церкви, Української Православної Церкви в Канаді та православних сербів. Арабські парафії знаходяться в основному у великих містах, інакше як н.п. українські, яких багато знаходиться також на селі.

Маємо також юрисдикцію Сербської Православної Церкви, колись були дві сербські юрисдикції, зараз вони поєдналися і маємо одну. Є також Румунська Православна Церква і Болгарська Православна Церква. Свої парафії має в Канаді Православна Церква Америки (Orthodox Church of America) митр. Феодосія, вони одержали автокефалію від Московської патріархії. Ця Церква має також у своєму складі румунську і болгарську єпархії. так що є властиво по дві румунські і болгарські юрисдикції. Є в Канаді також декілька парафії Московської патріархії.

Крім цього є у нас — в Америці і Канаді багато різних неканонічних православних Церков.

— Існує також Конференція Канонічних Православних Єпископів Америки...

— Так, саме я хотів про це сказати, щоб Ви не думали, що у нас є повний безпорядок. Треба сказати, що всі ті юрисдикції про які я згадував є з собою у молитовному з'єднанні, ми всі свідомі, що ми члени одної Православної Церкви.

Велике значення має саме Постійна Конференція Канонічних Православних Єпископів Північної і Південної Америки, всі юрисдикції мають там своїх представників. Кожного року конференція видає спільне архиєпископське послання з нагоди Неділі Православ'я. Опрацьовуються також інші проекти для засвідчення єдності Православ'я. Надіємося, що ця конференція стане колись базою для чогось більше, але це мусить статися натуральним шляхом.

— Які є в Канаді православні духовні школи? Як виглядає підготовка священничих кадрів для служіння у всіх православних юрисдикціях.

— Поки що у нас в Канаді є тільки одна православна семінарія, це згадувана вже мною, українська Колегія св. Андрея у Вінніпезі. Але для людей, які не знають української мови навчатися там є досить трудно. Дві великі, дуже знані семінарії є у Америці: це грецька Академія Чесного Хреста в Бостоні і Академія Св. Володимира в Нью-Йорку (ОСА). Крім цього Православна Церква Америки (ОСА) має ще 2 семінарії: Семінарію св. Тихона Задонського в Пенсильванії, Семінарію св. Германа в Алясці. Карпато-руська церква також має свою Семінарію Христа Спасителя в Джонстон в Пенсильванії. Свої семінарії має також Сербська Православна Церква. Це мабуть всі семінарії канонічних юрисдикцій.

— Православ'я у західній світ принесли емігранти зі Східної і Південної Європи та Близького Сходу, а які були початки Православ'я у Канаді?

— Історія Православної Церкви в Канаді починається вже в кінці минулого століття — в 90-их роках XIX ст. Тодішній єпископ Тихон, який згодом став патріархом московським...

— ...а якого першою єпископською кафедрою був Люблин.

— О так?! Це означає, що маємо дуже гарний історичний зв'язок. Отже цей же єпископ Тихон заснував у нас в Канаді перші православні парафії. Православ'я в Канаді започаткували наші православні українці з Буковини — буковинці. Вони емігрували до Канади з Австро-Угорської імперії і принесли тут Православ'я. Буковинці це дуже побожний і трудолюбивий народ, вони були хребтом, першим хребтом Православ'я у Канаді. Перші православні парафії у нас, це були саме буковинські парафії, греки та інші приїхали пізніше. Де тільки були дві, чи три буковинські родини, вони вже створювали парафію. Тоді не було Української Православної Церкви і вони ввійшли в склад Російської Православної Церкви. Це був початок Православ'я в Канаді.

Саме тоді був побудований перший православний храм на канадській землі. Тепер іде у нас дискусія, чи перший православний храм був побудований в Манітобі, чи в Альберті, але і одна, і друга парафія були буковинські. Так що можна сказати, що саме українці-буковинці були основоположниками Православ'я у Канаді.

— Православні українці є, як Ви згадали, одною з найчисленніших етнічних груп посеред православних у Канаді. Скільки в Канаді православних українців і в яких юрисдикціях вони знаходяться?

— Православних українців у Канаді більше 150 тисяч, тут важко сказати точне число. Більшість православних українців знаходяться в Українській Православній Церкві в Канаді з центральною

Православ'я в Канаді започаткували наші православні українці з Буковини — буковинці

у Вінніпезі, її очолює митр. Василій (Федак). Вона має біля 100 тис. вірних. Від двох років ця Церква знаходиться у юрисдикції Вселенського патріарха. Є також у Канаді декілька, може 6-7 парафій, що належать до української єпархії владики Всеволода, що має осідок у Нью-Йорку.

Всі канадські парафії Московської патріархії, це по суті українські парафії, хоч не по-імені, але є там головно українці-буковинці. Також в Православній Церкві Америки (ОСА) більшість парафії є українськими, хоч є також російські і англомовні, але більшість це буковинські, галицькі, лемківські парафії та декілька волинських. Треба сказати що ті українські парафії досить малі. В Канаді є також одна парафія Карпато-руської Церкви. Це моя парафія. Це велика юрисдикція, має вона у Америці 80 парафій, але в Канаді тільки одну.

Як вже я говорив найбільшою українською юрисдикцією в Канаді є Українська Православна Церква в Канаді. Має вона 4 єпархії: Західна (провінції Альберта, Бритійська Колумбія), Саскатунська (Саскачеван), Манітобська, Східна (Онтаріо, Квебек) та 3 єпископів. В житті української громади в Канаді вона грає велику роль. В минулому очолював її митр. Іларіон (Огієнко), який мав великий авторитет серед українців Канади.

— **А скільки парафій має УПЦК?**

— Треба тут дати дві відповіді. УПЦК має приблизно 100 повних парафій, але в Західній Канаді одна парафія обслуговується через одного священика може мати 6,8, а навіть 10 церков. Я знаю одну парафію в Манітобі, котра об'єднує 12 церков! Якщо рахувати ці всі церкви їх буде мабуть 300.

— **Які інші установи має УПЦК?**

— Я згадував вже про Колегію св. Андрея у Вінніпезі. Ця Церква видає також свій журнал «Вінник», це місячник, має видавництво «Екклезія». УПЦК має також у великих містах 4 гуртожитки для студентів університетів: в Торонто, Вінніпезі, Саскатуні, Едмонтоні. Є також різні організації: Орден св. Андрея, а також Союз українських самостійників, Союз українок, Спілка української молоді Канади — це світські організації, але належать до них виключно православні українці.

— **Яке ставлення до Православної Церкви канадського уряду та суспільства?**

— Наш уряд гарно ставиться до всіх віросповідань, трактує нас так як і всі інші віросповідання.

— **А яке віросповідання найчисленніше у Канаді?**

— Це Римо-католицька Церква, до неї належить більше половини населення, це французи, ірландці, італійці, німці. Крім цього численні є Англійська Церква, Злучена Церква (United Church), Лютеранська Церква. Православна Церква також досить велика, якщо рахувати всі юрисдикції разом.

— **До речі, скільки є всіх православних у Канаді?**

— На це важко відповісти, але думаю що більше як 0,5 мільйона, а менше як мільйон.

— **А яке ставлення канадського суспільства до Православ'я?**

— Є воно дуже гарне, у нас, в Канаді, всі Церкви є прийняті і це є загально визнане. У Канаді здійснюється політика мультикультуралізму і канадці дуже люблять бачити різні аспекти культур етнічних груп, які проживають в Канаді. Православна Церква є для них важливою частиною канадського суспільства.

— **Наприкінці нашої розмови маю до Вас більш особисте запитання. Ви, отче, прекрасно говорите українською мовою. Як Ви її вивчили, народившись у далекій Канаді і ціле життя перебуваючи у англомовному світі? Коли в нас, хоч живемо на нашій рідній землі, батьки часто не вважають потрібним вчити своїх дітей рідної мови?**

— Є тут декілька причин. Основні — мій батько — українець і він дуже дбав про це. Він волиняк, народжений ще на Україні, моя мама, хоч українського походження — родом з Буковини, народилася вже у Канаді. Ми українці у Канаді переживали різні етапи, на початку були такі періоди, що емігранти зі Східної і Західної Європи: українці, поляки, італійці старалися забути про своє походження і злитися з канадським суспільством.

В моїй родині, хоч і ми не говорили в дома виключно по-українськи мій батько дуже старався, щоб я знав українську мову. Я навчився від батька читати по-українськи, говорити — всі основи української мови. Пізніше я вже сам дуже хотів вчитися української мови і в віці 14 років я брав вечірні курси, тоді також батько мені дуже допомагав.

Мій перший університетський диплом був саме з української мови і літератури, я це закінчив на Манітобському університеті.

Потім почав я працювати священиком з нашими людьми. В своїй парафії маю також багато українців, так що кожного дня говорю українською мовою.

— **Дуже дякую Вам, отче, за цю цікаву розмову. Прошу передати від імені редакції «Над Бугом і Нарвою» та наших читачів — православних мешканців Підляшшя поздоровлення для всіх православних у Канаді.**

— Дякую. Я сам хочу висловити свою вдячність за гостинність української громади Підляшшя. Хочу сказати, що Ваші проблеми є також нашими проблемами. Маю надію, що тепер, коли Україна є самостійною, наші українці з Канади не будуть забувати і про українське населення тут. Тепер ми набагато більше про Вас знаємо.

Мені було дуже приємно читати Ваш журнал, я рад, що є тут ваші українські організації. Це нове явище, це дуже великий поступ. Будемо молитися за Вас.

— **Дуже дякуємо.**

Розмову провів Григорій Купріянович

Яблочинський монастир, 4 серпня 1992 р.

Голос Берестейщини

№ 1 (3)
БЕРЕЗЕНЬ
1992 р.

Видаться з квітня 1991.

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНОГО ОБ'ЄДНАННЯ БРЕСТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ціна
1 кр.

«Голос Берестейщини», видання Українського громадсько-культурного об'єднання Брестської області, № 1(3), березень 1992 р.

Як informowaliśmy w poprzednich numerach «Над Бугом і Нарвою» на сусідній Землі Brzeskiej od kwietnia 1991 r. ukazuje się ukraińska gazeta «Голос Берестейщини». Jest ona wydawana przez Українське Зjednoczenie Społeczno-Kulturalne Obwodu Brzeskiego (szerzej o tej organizacji piszemy na stronach 14-17). Niestety po ukazaniu się drugiego numeru w czerwcu ub.r. nastąpiła dziewięćmiesięczna przerwa w ukazywaniu się pisma, jak się okazało z niezależnych od redakcji przyczyn, związane to było z odmową zarejestrowania UZSKOB. W wydany po przerwie numerze «ГБ» (Nr 1/3, marzec 1992) redakcja następująco wyjaśnia tę sprawę w słowie wstępnym: „Przygotowaliśmy do druku kolejny numer gazety i przed oddaniem do druku zainteresowaliśmy się możliwościami rozpowszechniania nakładu. Obwodowy oddział przedsiębiorstwa «Союзпечать» (jest to przedsiębiorstwo posiadające na terenie b. ZSRR monopol na kolportaż prasy — «НБіН») odmówił nam wykonania swych zobowiązań podjętych w podpisanej wcześniej umowie.(...)»

Nasze ustne zwrócenie się ze skargą na bezprawne działania obwodowej «Союзпечати» do dyrektora Wydziału Sprawiedliwości Urzędu Obwodowego K. P. Panczewicza nie dalo żadnych pozytywnych skutków. Można przypuszczać, że podstawową przyczyną zakazu rozpowszechniania gazety «Голос Берестейщини» była jej treść, ona właśnie nie spodobała się osobom, u których „есть мнение” i „телефонное право”.

(...) Obecnie w związku z rejestracją Statutu Українського Зjednoczenia Społeczno-Kulturalnego Obwodu Brzeskiego wszystkie powody (przeszkadzające w ukazywaniu się gazety — «НБіН»), w tym także wydumane, zniknęły, i «Голос Берестейщини» znowu będzie wychodzić”.

Trzeci numer «Голосу Берестейщини» zdominowany jest materiałami dotyczącymi odbytego w dniach 22-23 stycznia 1992 r. w Kijowie Kongresu Ukraińców, w którym wzięli udział przedstawiciele Ukraińców zamieszkałych poza granicami państwa ukraińskiego, na terenie całego byłego Związku Radzieckiego. W Kongresie uczestniczyło 10 przedstawicieli ludności ukraińskiej Ziemi Brzeskiej. Gazeta zamieściła tekst wystąpienia przewodniczącego Українського Зjednoczenia Społeczno-Kulturalnego Obwodu Brzeskiego Mykoły Kozłowskiego wygłoszonego na Kijowskim Kongresie pt. «Зберегти мову, культуру, традиції наших предків», a także oficjalne dokumenty Kongresu: „Apel do wszystkich Ukraińców obywateli niepodległych państw na obszarze byłego ZSRR” oraz „Apel do narodów niepodległych państw na obszarze byłego Związku Radzieckiego”, w których uczestnicy Kongresu wyrażają przekonanie i nadzieję, iż rządy tych państw ze zrozumieniem ustosunkują się do potrzeb zamieszkujących na ich terenie Ukraińców.

Poza tym, w tym numerze gazety znajdujemy informacje z Ukrainy, stałą rubrykę «Полісся у дзеркалі преси», 2 listy z Ameryki od ukraińskich emigrantów rodem z Ziemi Brzeskiej,

krótki wywiad ze słynnym bioenergoterapeutą Anatolijem Kaszpirowskim, list od profesora W. Horbaczuka z Doniecka (przekład listu zamieszczamy na str. 14-15) oraz krótką, lecz ciekawą notatkę «Українці поза Україною». Jej autor pisze m.in.: „W kijowskim niezależnym czasopiśmie «Голос» Nr 18 za 1991 r. wśród innych materiałów moją uwagę zwróciła niewielka notatka, w której była mowa o problemach Ukraińców obwodu woroneżkiego (w granicach Federacji Rosyjskiej — «НБіН»), „W Kantemirówce, Bohuczari i Rossoszi, — pisze Denysenko, student Uniwersytetu w Woroneżu, — od miejscowych mieszkańców możecie usłyszeć taki język ukraiński, jakim rozmawiają jeszcze chyba tylko na wsiach na Czernihowszczyźnie (północno-wschodnia Ukraina — «НБіН»). Ale nie spieszcie się z wnioskami, lecz spróbujcie podsunąć komuś z nich książkę albo gazetę w języku ukraińskim. Nikt z nich nie rozumie ukraińskiego alfabetu, i paradoks: powiedzą wam o tym w tymże języku ukraińskim, który przekazywany jest tu przez ojca dzieciom z dawien-dawna. A chodzi o to, że w tych miejscowościach nie ma żadnej ukraińskiej szkoły, czy gazety, a kiedyś i one były!”

Z podobnym (zjawiskiem — «НБіН») niestety spotkać się i u nas na Ziemi Brzeskiej. Kilka lat temu przyszło mi spędzić jakiś czas w szpitalu miejskim w Brześciu. A w takiej sytuacji, jak wiadomo, najlepszy sposób — dobra książka. Tak więc leżałem i czytałem książki, przeważnie w języku ukraińskim. Jednego razu podchodzi młody człowiek, chory z naszego pokoju i prosi, żeby coś przeczytać. A mówił on dość dobrym językiem ukraińskim. Dlatego zaproponowałem mu książkę ukraińską. Wziął ją, przekartkował i zwraca mi: „Niestety, ja nie znam tego języka”. Próbowałem przekonać go, że język ukraiński on jednak zna, ale jedynie nie zna ortografii. Nie chciał słuchać, pomyślał widocznie, że żartuję z niego. Są i takie paradoksy”.

W tymże numerze gazety brzeskich Ukraińców są również materiały dotyczące Podlasia: notatka o ukazaniu się pierwszego numeru «Над Бугом і Нарвою» oraz kronika imprez ukraińskich na Podlasiu w grudniu minionego i styczniu b.r. przygotowana przez J. Kiryziuka.

G. K.

«РОВЕСНИКИ»

— NOWA UKRAIŃSKA KASETA DANCZYKA

Zamieszkały w Nowym Jorku młody Amerykanin białorusko-ukraińskiego pochodzenia, piosenkarz białoruski, Bohdan Andrusyszyn, znany w świecie jako Danczyk (od zdrobniałej formy swego imienia) zaprezentował niedawno swoim wielbicielom i melomanom nową kasotę „Rowesnyky” z własnymi nagraniami, tym razem w języku ukraińskim. Poinformował o tym w numerze 383 z października ubiegłego roku ukazujący się w Nowym Jorku w języku białoruskim miesięcznik «Беларус» Wszelkie oferty związane z jej nabyciem można kierować pod adresem matki piosenkarza: Julia Andrusyshyn, 430 E. 6 th St. Apt. 3 c, New York, N.Y. 10009, USA.

POETA Z PODLASIA W
„UKRAIŃSKIEJ ENCYKLOPEDII
LITERACKIEJ”

Українська Літературна Енциклопедія, том 2 (Д-К), Видавництво «Українська Радянська Енциклопедія», Київ 1990, pod redakcją I.O. Dzewerina, s. 574.

Українська Літературна Енциклопедія jest pierwszą w dziejach ukraińskiego literaturoznawstwa pracą encyklopedyczną. 5-tomowa *УЛЕ* (dotychczas ukazały się dwa tomy) ma ukazywać rozwój procesu literackiego na Ukrainie od zarania literatury ukraińskiej do dnia dzisiejszego w szerokim kontekście literatury świata. Oddzielne hasła dotyczą poszczególnych autorów, utworów, czasopism, grup literackich, a także pojęć z teorii literatury i językoznawstwa oraz literatur różnych narodów. Przy hasłach dotyczących literatur obcych uwzględniono ich powiązania z literaturą ukraińską.

Wyraźny wpływ na kształt encyklopedii mają zachodzące na Ukrainie przemiany polityczne i społeczne. Pierwszy tom (wydany w 1988 r.) utrzymany jest jeszcze zasadniczo w duchu minionej epoki, choć jako pierwsze sygnały zmian, pojawiły się już w nim np. nazwiska ukraińskich poetów emigracyjnych Emmy Andijewskiej, czy Bohdana Bojczuka.

Drugi tom jest już znacznie bardziej „odważny”. Znalazły się w nim m.in. hasła dotyczące ukraińskich poetów mieszkających na terenie Rzeczypospolitej Polskiej: Iwana Kiryziuka z Północnego Podlasia (*УЛЕ*, t. 2, s. 463) oraz Tadeja Karabowycza z Chełmszczyzny (*УЛЕ*, t. 2, s. 406-407). Autorem obu hasel jest Iwowski uczyony rodem z Łemkowszczyzny Iwan Krasowski. (ят)

ENKOLPIONY Z PODLASIA

Elżbieta Gródek-Kulik, *Enkolpiony znalezione na terenie Polski — próba klasyfikacji i datowania materiałów*, w: „Przegląd Archeologiczny”, Tom 36, 1989, s. 97-134.

Jednym z ważnych i interesujących zabytków ruchomych odkrywanych przez archeologów czasów wczesnego średniowiecza są enkolpiony. Nazwa ta pochodzi z greckiego *εν* — na i *κολπος* — pierś i oznacza noszone na piersi pojemniczki. Zwyczaj ten, znany w starożytności, został przejęty przez chrześcijaństwo, — w enkolpionach przechowywano relikwie świętych, fragmenty pergaminu z cytatami z Pisma Św., czy cząstki Krzyża Św. Nazwą „enkolpia” określa się zwykle krzyże noszone przez duchownych chrześcijańskich, a także panie biskupów prawosławnych. W okresie chrystianizacji naszej części Europy enkolpiony pojawiają się również na terenach dzisiejszej Polski. Próbą systematyzacji enkolpionów znalezionych na tym obszarze jest właśnie zamieszczony w 36. tomie „Przeglądu Archeologicznego” artykuł E. Gródek-Kulik.

Jak podaje autorka, w obecnych granicach Polski znaleziono 35 enkolpionów, większość (30 enkolpionów) we wschodniej części kraju, na obszarach wchodzących w średniowieczu w skład Rusi Kijowskiej. Można wyróżnić 3 skupiska tych zabytków: Przemyśl, okolice Czerwna (Czerwonia) nad Bugiem oraz Drohiczyn na Podlasiu. Wszystkie znalezione w Polsce enkolpiony wykonane zostały z brązu w kształcie krzyża i są proveniencji kijowskiej. E. Gródek-Kulik przeprowadza 2 klasyfikacje enkolpionów: technologiczno-typologiczną i chronologiczną; wyróżnia 3 grupy: enkolpiony reliefowe (datowane na XI-XII w.), enkolpiony reliefowo-inkrustowane

(XI-XIII w.), enkolpiony inkrustowane (pocz. XII — połowa XIII w.). Następnie w oparciu o ikonografię autorka dokonuje podziału poszczególnych grup na typy, podtypy i warianty. Większość enkolpionów znalezionych na terenie Polski — 25 przypadków — należy do grupy enkolpionów reliefowych.

Z Podlasia znane są w literaturze naukowej 4 enkolpiony znalezione w Drohiczynie. Dwa z nich (nr 6 i 7) E. Gródek-Kulik zalicza do enkolpionów reliefowo-inkrustowanych typ I — w centralnym polu awersu Ukrzyżowany Chrystus, podtyp I E — w centralnym polu rewersu krzyż z promieniami strzelistymi, wariant I E 5 — w zakończeniach ramion litery w 4 medalionach. Pozostałe dwa enkolpiony drohiczyńskie (nr 8 i 9) są enkolpionami inkrustowanymi (w Polsce znaleziono tylko 4 takie enkolpiony).

Podsumowując swe rozważania autorka stwierdza m.in.: „Przedstawiony powyżej zasięg geograficzny występowania enkolpionów — składów charakterystycznych dla ruskiej sztuki sakralnej, nie dziwi, jeśli weźmiemy pod uwagę historię polityczną wspomnianych ziem. (...) Podkreślić należy wyraźnie fakt, że poza terenami Polski związanymi w omawianym okresie trwale lub czasowo z Rusią Kijowską, Halicką, a potem Halicko-Włodzimierską, krzyżki — nie tylko dwudzielne enkolpiony — występują w Polsce rzadko, w pojedynczych egzemplarzach i bez wyraźnych zgrupowań terytorialnych”. (ят)

НАДБУЖАНСЬКА ЗЕМЛЯ

ОРГАН ОБ'ЄДНАННЯ НАДБУЖАНЦІВ
THE BUH RIVER REGION ASSOCIATION

(СОКАЛЬЩИНА, БЕЛЗЧИНА, РАДЕХІВЩИНА, КАМІНЕЧЩИНА, ХОЛМЩИНА І ПІДЛЯШШЯ)

Ч. 14

КВІТЕНЬ 1992

«Надбужанська земля», Орган Об'єднання Надбужанців, ч. 14, квітень 1992

W kwietniu b.r. ukazał się nowy numer biuletynu «Надбужанська земля», będącego organem organizacji Związku Nadbużańców (Об'єднання Надбужанців — The Buh River Region Association). Organizacja ta działa na terenie Kanady oraz USA i skupia mieszkających tam emigrantów ukraińskich (i ich potomków) pochodzących z położonych nad Bugiem regionów zamieszkałych przez ludność ukraińską: Sokalszczyzny, Ziemi Bełzkiej, Redechowszczyzny, Ziemi Kamienieckiej, Chełmszczyzny i Podlasia. Zadaniem Związku jest podtrzymywanie kontaktów między emigrantami pochodzącymi z tych regionów, popularyzacja wiedzy o tych regionach ukraińskich wśród pozostałej społeczności ukraińskiej w USA i Kanadzie oraz w społeczeństwie amerykańskim, a także sprzyjanie badaniom naukowym nad historią, kulturą, językiem tych ziem. Prowadzona jest również działalność wydawnicza, ukazały się 2 potężne tomy pracy «Надбужанщина» zamieszczające artykuły dotyczące tej problematyki.

14. numer biuletynu «Надбужанська земля» otwierają życzenia wielkanocne Zarządu Głównego Związku Nadbużańców, są też liczne informacje o działalności Związku m.in. o przygotowaniach do wydania trzeciego tomu pracy «Надбужанщина» i życiu diaspory ukraińskiej w USA i Kanadzie, zamieszczono również listę Ukraińców-Nadbużańców skazanych na karę śmierci w polskich więzieniach w latach 1944-56. Nie zabrakło też informacji z Ziemi Nadbużańskiej, w tym z Chełmszczyzny i Podlasia.

G. K.

KRONIKA PODLASKA

● W drugiej połowie marca rozpoczęto akcję zbierania podpisów pod petycją Związku Ukraińców Podlasia w sprawie zwiększenia czasu emisji programu w języku ukraińskim nadawanego przez Rozgłośnię Polskiego Radia w Białymstoku.

● W latach 1940-44 Południowe Podlasie wchodziło w skład prawosławnej diecezji chełmsko-podlaskiej, w okresie tym nastąpiło odrodzenie życia narodowego i cerkiewnego miejscowej ludności ukraińskiej. Zwierzchnikiem tej diecezji był arcybiskup Ilarion (prof.

arcypasterza diecezji chełmsko-podlaskiej mówił bp Abel, zaś o drodze życiowej metropolity Ilariona — prof. I. Ohijenka jako uczonego, polityka i hierarchy opowiedział Grzegorz Kuprianowicz. Wspomnieniami o metropolicie podzielili się świadkowie działalności metropolity na Chełmszczyźnie Andrzej Chamratowicz i Piotr Jakimiuk. Z koncertem ukraińskiej muzyki cerkiewnej wystąpił chór męski pod kierownictwem W. Wołosziuka, można było również obejrzeć wystawę książek metropolity Ilariona.

Wieczór poświęcony pamięci metropolity Ilariona (1882-1972).
Lublin 29 marca 1992 r.

Foto: G. Kuprianowicz

Iwan Ohijenko), przed przyjęciem święceń znany ukraiński uczyony oraz działacz polityczny i cerkiewny. Po wojnie metropolita Ilarion był zwierzchnikiem Ukraińskiej Cerkwi Prawosławnej w Kanadzie. W bieżącym roku przypada 110 rocznica urodzin i 20 rocznica śmierci metr. Ilariona (1882-1972). Z tej okazji prawosławna diecezja lubelsko-chełmska przygotowała program obchodów jubileuszowych. Inauguracja obchodów odbyła się 29 marca (dokładnie w rocznicę śmierci metropolity) w Lublinie. Po uroczystej Liturgii biskup Abel wraz z duchowieństwem z Lublina i Chełma odsłużył panichidę za duszę zmarłego hierarchy. Tego samego dnia odbył się z licznym udziałem wiernych wieczór poświęcony pamięci metropolity. Wygłoszono 2 referaty: o pracy abp Ilariona jako

● 4 kwietnia w Białymstoku Zarząd Główny założonego dwa tygodnie wcześniej Związku Ukraińców Podlasia został przyjęty na audiencji przez arcybiskupa Sawę. Tematem rozmowy była sytuacja i problemy prawosławnej społeczności Podlasia.

● W dniach 3-5 kwietnia 1992 r. odbyły się w monasterze w Jabłecznej rekolekcje wielkopostne (*howienije*) młodzieży prawosławnej diecezji lubelsko-chełmskiej organizowane przez Bractwo Młodzieży Prawosławnej tejże diecezji.

● 5 kwietnia w Białej Podlaskiej odbyło się spotkanie młodzieży prawosławnej miejscowej parafii z biskupem Ablem i wiceprzewodniczącymi Bractwa Młodzieży Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej Grzegorzem Kuprianowiczem i Romanem Wysockim. Na

spotkaniu powołano do życia koło Bractwa, jego przewodniczącym został Jerzy Zajko.

● W dn. 6-8.04 na Ukrainie przebywała delegacja z Podlasia w składzie: Eugeniusz Czykwini — poseł do Sejmu RP, Jerzy Ignatiuk — przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia, wójt gminy Bielsk Podlaski, Eugeniusz Ryżyk — sekretarz ZUP, Bazyl Piwnik — dyrektor Spółki „WAB” i Anatol Zabrocki — pracownik Spółki „WAB”. 7 kwietnia w Łucku odbyły się spotkania z namiestnikiem Prezydenta Ukrainy w obwodzie wołyńskim — Wołodymyrem Błażencukiem, z dyrektorami największych zakładów przemysłowych Łucka, z przewodniczącym „Ruchu” na Wołyniu Ołeksandrem Charczenką oraz z biskupem wołyńskim i łuckim Ukraińskiej Cerkwi Prawosławnej Warłomijem. Ponadto w wołyńskim ośrodku telewizyjnym odbyła się 40-minutowa dyskusja prowadzona przez Wasyla Worona nt. sytuacji ukraińskiej mniejszości narodowej na Podlasiu (emitowana później w całości na Wołyniu). 8 kwietnia delegacja była przyjęta przez namiestnika prezydenta Ukrainy na obwód rowieński Romana Wasylyszyna. Rozmowy w Równem dotyczyły głównie współpracy handlowej oraz pomocy kulturalnej tego obwodu dla Podlasia.

● W Niedzielę Palmową 19 kwietnia b.r. w monasterze św. Onufrego w Jabłecznej poświęcono nowy wielki dzwon monasterski (waży 1,1 ton). Dzwon został ufundowany z pieniędzy zapisanych na ten cel w testamentacie przez arcybiskupa Atanazego (Martos) z Argentyny. W okresie międzywojennym był on spowiednikiem w żeńskim monasterze w Turkowicach koło Tomaszowa Lubelskiego, w czasie wojny rok czasu mieszkał w monasterze w Jabłecznej, dzięki czemu zachował życie. Po wojnie wyjechał do Argentyny i został biskupem. Nowy dzwon słychać w promieniu 15 km.

● W cerkwi św. Antoniego Peczerskiego w Holi na Południowym Podlasiu uroczyste nabożeństwo odsłużył biskup lubelski i chełmski Abel. Było to pierwsze nabożeństwo paschalne w tej miejscowości od 1947 r., gdy wysiedlono stąd ludność ukraińską i zlikwidowano parafię.

● 30 kwietnia odbyło się

spotkanie wojewodów biel-skopodlaskiego i brzeskiego. Rozmawiano o możliwościach nawiązania bliższej współpracy gospodarczej między oboma regionami.

● 1 maja w Bielsku Polaskim odbyło się spotkanie przewodniczącego Związku Ukraińców w Polsce Jerzego Rejta z kierownictwem Związku Ukraińców Podlasia: Jerzym Ignatiukiem, Janem Kiryziukiem, Jerzym Misiejukiem i Eugeniuszem Ryżykiem. Spotkanie dotyczyło sposobu likwidacji Oddziału Podlaskiego Związku Ukraińców w Polsce oraz przyszłej współpracy obu związków.

● Zofia Saczko z Bielska Podlaskiego, poetka pisząca gwarą ukraińską rodzinnej wsi Wólka k. Orli, została członkinią Związku Pisarzy Polskich. W swoim dorobku ma m.in. dwa tomiki poezji wydane przez środowiska białoruskie z Białegostoku, jej wiersze były też drukowane w pismach ukraińskich: „Naszemu Słowie”, „Kalendarzu Ukraińskim”, „Naszej Kulturze”, „Nad Buhom i Narwoju” oraz w „Swito-wydi” (Nowy Jork).

● W maju Sąd Wojewódzki w Białymstoku zarejestrował stowarzyszenie „Międzynarodowy Ruskij Klub”, którego siedziba mieści się w Białymstoku. Organizacja ma być kontynuatorem Rosyjskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego „Zwieńja” zlikwidowanego w latach 70-tych. Działacze MRK mają m.in. zamiar powołać w Białymstoku szkołę rosyjską lub słowiańską, gdzie byłaby prowadzona nauka języków białoruskiego, ukraińskiego i rosyjskiego. Jednym z czołowych animatorów powołania tej organizacji jest prof. Anatol Odziejewicz, fizyk z Filii Uniwersytetu Warszawskiego, w 1981 roku członek naczelnych władz Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego.

● 3 maja nadano premierową audycję diecezjalnego Katolickiego Radia Podlasia. Programy są emitowane przez 17 godzin na dobę ze stacji nadawczej w Chotyczach k. Łosic. KRP wyposażone jest w nowoczesne nadajniki i anteny nadawcze z Niemiec, a studia zlokalizowane są w Siedlcach, Białej Podlaskiej i Drohiczynie.

● W niedzielę 3 maja (prowdy) biskup lubelski i chełmski

Abel uczestniczył w nabożeństwach na cmentarzach na południowym skraju Podlasia w Wołoskowie, Starym Brusie i w Sosnowicy. Nabożeństwo w Starym Brusie odbyło się po raz ostatni w 1947 r.

● W maju drużyna Ochotniczej Straży Pożarnej z Augustowa k. Bielska wygrała zawody strażackie w Kowlu na Ukrainie.

● W dniach 14-17 maja odbywał się w Hajnówce XI Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej — Hajnówka '92. Wzięto w nim udział kilkanaście zespołów z Polski, Białorusi, Ukrainy, Rosji, Rumunii i Bułgarii, m.in. chór Ławry Poczajowskiej (dyrygent ks. diakon Antoni Jaryj — Ukraina), chór soboru św. Aleksandra Newskiego w Pruzanach (dyr. Tatiana Maturiewicz — Polesie), chór soboru św. Trójcy w Hajnówce (dyr. ks. Michał Niegierewicz), chór diecezji przemysko-nowosądeckiej z Sanoka (dyr. ks. diakon Bazyl Dubec), chór Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej (dyr. Włodzimierz Wołoskiuk), chór Peczerskiej Ławry w Kijowie (dyr. O. Achila — Ukraina), chór „Coral Patriarhiei Romana” z Bukaresztu (Rumunia) i inne. Nagrodę publiczności otrzymał chór Kijowsko-Peczerskiej Ławry, zaś pierwsze miejsce

w kategorii chórów parafialnych zajął chór z Sanoka.

● Poza pogramem Festiwalu chór Ławry Kijowsko-Peczerskiej wystąpił 16 maja w cerkwi św. Michała w Bielsku Podlaskim, a chór Ławry Poczajowskiej 14.V. koncertował w Narwi i Losince.

● W dn. 11-15 maja przebywał na Ukrainie z koncertami zespół folklorystyczny z Czeremchy. Był on zaproszony przez Wydział Kultury Urzędu Rejonowego w Horochowie na Wołyniu.

● W dn. 15-17 maja na zaproszenie Oddziału Podlaskiego ZUWP przebywał na Podlasiu zespół folklorystyczny z Wilchówki na Ukrainie (rejon Horochowski). Zespół koncertował 16.05 w Rogaczach (gm. Milejczyce) i 17.05 w Wilanowie, Moszczonie Królewskiej (gm. Mielnik) i w Zalesiu (gm. Nurzec-Stacja).

● 20 maja wyszedł z druku drugi numer kwartalnika «Над Бугом і Нарвою».

● W dniach 15-19 maja w Białej Podlaskiej odbyły się II Międzynarodowe Targi Pogranicza Wschód-Zachód z udziałem firm z Polski, Ukrainy, Białorusi, Łotwy, Rosji, Hiszpanii, Kanady i Włoch.

● 22 maja w święto św. Jana Teologa w Pawłach (parafia Ryboły) odsłuzono panichidę i poświęcono tablicę z nazwiskami wiernych parafii Ryboły zamordowanych przez Niemców w przeddzień wyzwolenia w 1944 r.

● W dn. 22-24 maja odbyła się XIII Pielgrzymka Młodzieży Prawosławnej na św. Górę Hrabarkę. Uczestniczyło w niej ok. 2 tys. pielgrzymów. (Szersza informacja o pielgrzymce na str. 5).

● Bractwo Młodzieży Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chelmskiej zorganizowało wyjazd autokarem na XIII Pielgrzymkę Młodzieży Prawosławnej na św. Górę Hrabarkę. Dzięki temu 40-osobowa grupa młodzieży mogła, w większości po raz pierwszy, wziąć udział w pielgrzymce.

● 26 maja z cerkwi parafialnej w Tyniewiczach Dużych (gm. Narew) skradziono dwie Ewangelie i komplet liturgiczny.

● W nocy z 29/30 maja dokonano włamania do kaplicy cmentarnej w Klenikach, skąd skradziono szereg ikon i naczynia liturgiczne.

● W dniach 30-31 maja w Białymstoku odbył się Zjazd Bractwa Prawosławnego. Przewodniczącym organizacji wybrano ponownie prof. M. Małofiejewa z Białegostoku, a wiceprzewodniczącym został Jan Zieniuk, wieloletni czołowy działacz Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego.

● W sobotę 29.V do monasteru w Jablecznej przybyła pielgrzymka ekumeniczna. Pielgrzymki takie odbywają się w okolicach Kodnia od kilkunastu lat, każdego roku w ich programie było także odwiedzenia monasteru. W tym roku pielgrzymka nie została wpuszczona na teren monasteru na znak protestu przeciwko nieekumenicznej postawie Kościoła Katolickiego, jej przejawem jest m.in. konflikt w Jablecznej, gdzie Kościół

СПРОСТУВАННЯ

У другому номері нашого часопису «Над Бугом і Нарвою» після виходу з друку були зауважені редакцією наступні помилки:

1) на стор. 20 в автобіографії Юрія Трачука було помилково надруковане ім'я професора Віленського, Харківського, Київського та Московського університетів, народженого в селі Гриневичі Великі нашого земляка, Ігнатія Даниловича (10.VIII.1787 - 12.VII.1843). Повинно бути якраз **Ігнатія**, а не Іпатія, як було надруковано в тексті.

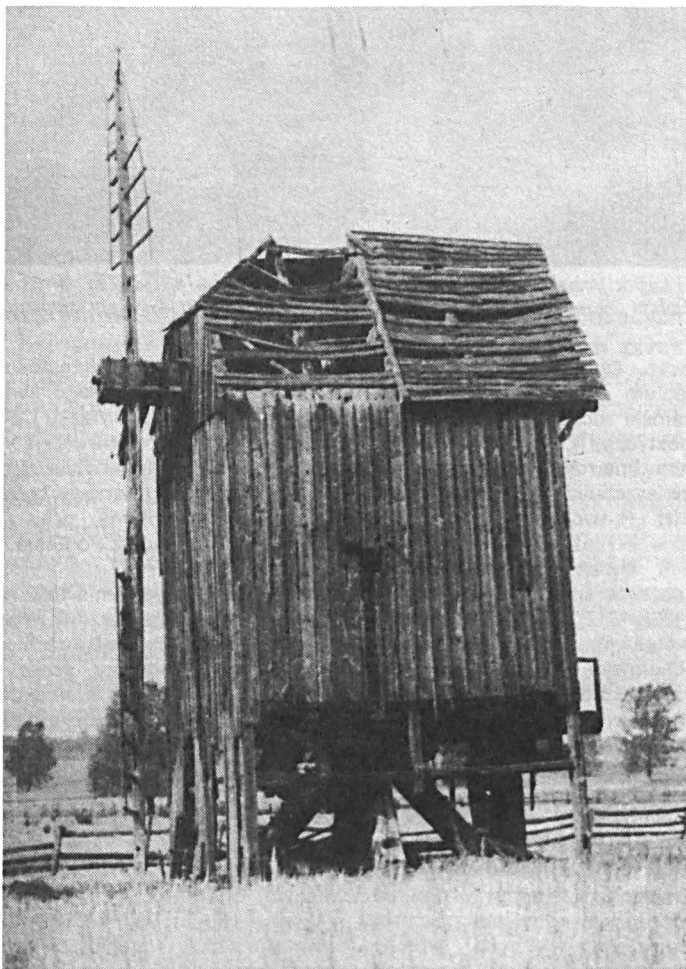
2) в тому ж тексті на тій самій сторінці помилково була надрукована також дата народження видатного українського вченого, віце-президента Академії наук Української РСР, академіка Костянтина Сімінського, що родом з наших Милейчич. Народився він 5.III.1879, а не 1897, як було надруковано, року. Помер 13.VI.1932 р.

3) в «Підляській хроніці» на стор. 29 помилково надруковано, що концерт ансамблю «Терлич» з Луцька відбувся 1.III ц.р. в селі Котли, в дійсності «Терлич» виступав тоді в селі Койли (гм. Чижі).

4) у цій же «Підляській хроніці» на стор. 27 повинна бути поміщена інформація, що при нагоді фестивалю в Мельнику (30.VIII-IX 1991 р.) запрошені там ансамблі з України виступали також в інших місцевостях Підляшшя: «Тріо Мареничів» в Кліщелях і Вуорлі; дует «АС», бандуристка М. Вислоцька та квіртет «Волинь» в Дуб'яжині; «Чумацький шлях» в Кленіках, а О. Гаркавий та ансамбль «Світ» і «Світязь» на забаві в Чижях.

За допущені нами помилки редакція часопису сердечно перепрошує Авторів та читачів.

РЕДАКЦІЯ

Найстарший вятрак (XIX w.) на Півночній Подлясі в Німіровіє.

Foto: E. Ryżyk

Katolicki przywłaszczył sobie cmentarz prawosławny. (*Pisaliśmy o tej sprawie w „Kronice Podlaskiej” w poprzednim numerze «БІН»*). Na temat pielgrzymki i sytuacji w monasterze ukazał się w „Gazecie Wyborczej” bardzo nieobiektywny artykuł autorstwa Ewy Berberysz.

● W czerwcu br. dzięki zabiegom dr. Bogdana Martyniuka z Warszawy koncertował na Południowym Podlasiu Chór Kameralny „Ukraiński spiw” pod dyrekcją Olhy Szokało. Śpiewają w nim studenci Państwowego Konserwatorium w Kijowie. 19 czerwca chór wystąpił w Holi, Horostycie i we Włodawie.

● W dn. 29.05-1.06 dwa podlaskie zespoły: z Dubiażyna koło Bielska i Ogrodnik koło Siemiatycz prowadzone przez instruktora z Ukrainy Wasyla Pawluka wystąpiły podczas międzynarodowego festiwalu „Barwy Wołyni” w Łucku.

● 2 czerwca Sąd Wojewódzki w Białymstoku zarejestrował pierwszą samodzielną organizację ukraińską na Podlasiu — Związek Ukraińców Podlasia.

● W dn. 2-4.06 występował z koncertami na Podlasiu zespół wokально-instrumentalny „Polisnianka” ze Szkoły Muzycznej w Łucku. Koncerty organizowane przez Oddział Podlaski ZUWP odbyły się w następujących miejscowościach: 2.06 — Czerewki (Dom Opieki Społecznej, gm. Juchnowiec Dolny) i Suchowolce (gm. Kleszczele), 3.06 — Kojty (gm. Czyże), 4.06 — Wólka Wygonowska (gm. Orla), Dubiażyn (gm. Bielsk Podlaski) i Jagodniki (gm. Dubicze Cerk.). W Jagodnikach razem z zespołem z Łucka koncertował zespół z Dubiażyna.

● W dn. 6-7 czerwca w Mielniku i Siemiatyczach odbywały się Dni Kultury Kresów Polskich „Nie rzucim ziemi...”, podczas których wystąpiły polskie zespoły z Litwy i Białorusi. Za rok mają też podobno wystąpić polskie zespoły z Ukrainy. Organizatorem imprezy było Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe i Siemiatycki Ośrodek Kultury. Jedyny zaproszony na to święto zespół, który miał zaprezentować miejscowy folklor ukraiński z okolic Siemiatycz, z Ogrodnik został potraktowany „w odpowiedni sposób”, tzn. w ostatniej chwili poinformowano go telefonicznie, iż organizatorzy nie są

w stanie zorganizować transportu, a w sytuacji gdyby nawet śpiewaczki przyjechały do Mielnika swoimi samochodami nie wiadomo czy wyjadą na scenę, gdyż zespołów z zagranicy jest bardzo dużo i nie wiadomo czy będzie czas...

● 14 czerwca w skansenie w Białowieży białostocki Oddział Towarzystwa Opieki nad Zabytkami zorganizował sesję popularno-naukową, w której wzięli udział m.in. prof. Bazyl Białokozowicz z Warszawy (mówił o nowej sytuacji narodów wschodniosłowiańskich po rozpadzie ZSRR i wpływu tych zmian na stan społecznej i politycznej świadomości prawosławnych mieszkańców woj. białostockiego) i dr Bogdan Martyniuk (temat wystąpienia: architektura cerkiewna).

● W dn. 17.06-11.08 w Muzeum Wojska Polskiego w Białymstoku odbywała się wystawa ikon z Muzeum w Brześciu. Wystawiono 110 ikon, przeważnie z XVIII-XIX wieku.

● 28.06 w Bielsku Podlaskim odbyło się zebranie Zarządu Głównego ZUP.

● 24/25 czerwca w dzień św. Onufrego Wielkiego w monasterze św. Onufrego w Jabłecznej odbyły się tradycyjne uroczystości. Uroczystym nabożeństwem przewodniczyli hierarchowie Cerkwi Prawosławnej w Polsce bp Szymon, bp Jeremiasz, bp Abel oraz biskup kostromski i galicki Alesander (Rosja). Liturgia celebrowana przez biskupa lubelsko-chełmskiego Abła odsłużona została w języku cerkiewnosłowiańskim z wymową ukraińską, a fragmenty we współczesnym języku ukraińskim. Poza

pielgrzymami z obszaru RP na święto przybyli również wierni z sąsiedniego Polesia.

● 2 lipca spłonęło 130 hektarów lasu w rezerwacie przyrodniczym koło Jelonki (gm. Kleszczele).

● W dn. 6-19 lipca w Rybakach nad Narwią Fundacja Muzyka Kresów z Lublina organizowała Międzynarodowe sympozjum „Muzyka ludowa Europy Środkowej i Wschodniej”, w którym wzięła udział m.in. grupa ukraińskich muzykologów z Petersburga, Kijowa i Lwowa. W drugiej części sympozjum zespoły przedstawiające autentyczny folklor ukraiński, białoruski i litewski występowały w wielu miejscowościach Północnego Podlasia. Ukrainę reprezentowały zespoły „Drewo” z Kijowa, „Morawski Szlach” z Charkowa i „Rodo-wid” ze Lwowa. Koncerty odbyły się w następujących miejscowościach: Rybaki, Masiewo (gm. Narewka), Hajnówka, Stary Kornin (gm. Dubicze Cerkiewne), Tyniewicz Duże (gm. Narew), Dubiażyn (gm. Bielsk Podlaski), Kuraszewo (gm. Czyże), Pasieczniki Duże, Nowosady, Borysówka (gm. Hajnówka), Saki (gm. Kleszczele) i Kleszczele.

● W lipcu b.r. w monasterze w Jabłecznej przebywała grupa prawosławnych Greków (i kilku Ukraińców) z USA i Kanady. Opiekunem grupy był ukraiński duchowny z Kanady o. Maksym Łysiak. (*Rozmowę z o. Maksymem zamieszczamy na str. 22-24*).

● W dn. 6-9.07 przebywał na Ukrainie zespół folklorystyczny z Dubiażyna, który koncertował na placu fabryki wyrobów por-

celanowych w Równem, brał udział w święcie „Iwana Kupała” we wsi Zaborol k. Równego oraz przebywał w Ławrze Pożajowskiej.

● W dn. 9-12.07 na zaproszenie Związku Ukraińców Podlasia przebywał z koncertami w naszym regionie zespół folklorystyczny z Zaborola na Ukrainie. Zespół ten koncertował pięciokrotnie: 10.07 — Kożyno (gm. Bielsk Podlaski), 11.07 — Krzywicz (gm. Narew), 12.07 — Nurzec (gm. Boćki), Dubiażyn (gm. Bielsk Podlaski) i Nowy Nurzec (gm. Nurzec-Stacja).

● 12.07 w Sosnowicy na Południowym Podlasiu w opuszczonej od lat cerkwi odnowiono starą tradycję obchodów święta św.św. Piotra i Pawła. Uroczystą liturgię celebrował biskup lubelsko-chełmski Abel.

● 17 lipca w Okczynie nad Bugiem (parafia Kodeń) odbyło się ognisko młodzieży prawosławnej. Gośćmi młodzieży byli bp Abel oraz grupa prawosławnych Greków z USA i Kanady z o. Maksymem Łysiakiem.

● W dniach 17-19 lipca Bractwo Młodzieży Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej zorganizowało pierwszą pieszą pielgrzymkę do święto Turkowickiej Ikony Bogurodzicy do Jabłecznej na trasie Okczyn-Kostomłoty-Kodeń-Jabłeczna. Wraz z młodzieżą szedł ks. Jerzy Ignaciuk, proboszcz parafii prawosławnej w Kodniu.

● 19 lipca w monasterze w Jabłecznej odbyły się uroczystości ku czci Turkowickiej Ikony Bogurodzicy. Poza wierzniymi z terenu Południowego Podlasia i Chełmszczyzny w święcie wzięli udział pielgrzymi z Bielska Podlaskiego i Hajnówki. Nabożeństwem przewodniczyli abp Sawa oraz bp Abel.

● 19.07 w Bielsku odbyło się kolejne posiedzenie ZG ZUP.

● W nocy z 22 na 23 lipca w cerkwi w Kożlikach (filialna cerkiew parafii w Klenikach) dokonano włamania, skradziono szereg cennych ikon.

● Podczas Igrzysk Olimpijskich w Barcelonie w polskiej ekipie startował Eugeniusz Bedenczuk, trójścokczek z Jagiellonii Białystok, zawodowo pracujący jako nauczyciel w Liceum Ekonomicznym w Bielsku Podlaskim (sam pocho-

Uroczystości ku czci Turkowickiej Ikony Bogurodzicy, 19 lipca 1992 r.
Foto: G. Kuprianowicz

dzący ze wsi Lachy, gm. Narzew).

● W lipcu zakończono akcję zbierania podpisów pod petycją Związku Ukraińców Podlasia do Dyrekcji Polskiego Radia w Warszawie w sprawie zwiększenia czasu trwania programów w języku ukraińskim. Rozgłośni Polskiego Radia w Białymstoku. Zebrano ogółem 21810 podpisów. W akcji ZUP wzięła udział duża grupa studentów i młodzieży z następujących miejscowości: Bielsk Podlaski, Iсток, Białystok, Kleszczele, Czeremcha, Mikłasz, Klimkowice, Mochnate, Knorydy i Biała Podlaska. Pomogli również sołtysi i radni ze wsi: Dubiażyn, Dubicze Cerkiewne, Jagodniki, Koryciska, Iсток (gm. Dubicze Cerk.), Tofiłowice, Koszele, Szernie, Gredele, Topczykały, Witowo, Kojły, Kuraszewo, Krywiatycze, Wólka k. Orli, a także duchowieństwo prawosławne dekanatu białkopodlaskiego.

● 28.07 w Bielsku odbyło się spotkanie przedstawicieli Zarządu Głównego ZUP z Bogumiłą Berdychowską, dyrektorem Biura do Spraw Mniejszości Narodowych Ministerstwa Kultury i Sztuki PR. Spotkanie dotyczyło pomocy ze strony Ministerstwa dla nowo powstałej organizacji.

● 9.08 w Bielsku odbyło się posiedzenie ZG ZUP i Komitetu Organizacyjnego II Festiwalu Kultury Ukraińskiej Podlasia „Mielnik '92”.

● 9.08 w Augustowie k. Bielska wyświęcono kaplicę prawosławną pobudowaną na uroczysku Borowiska. Miejsce pod budowę kaplicy wskazali: Mikołaj Nowicki — działacz ukraiński z Białegostoku oraz inż. Borysław Rudkowski — mieszkaniec Bielska, ale pochodzący z Wołynia. Akcją budowy kaplicy kierował Jan Zabrocki — sołtys i radny z Augustowa, pomagał przy budowie również Urząd Gminy w Bielsku. Ikonostas do kaplicy wykonał ukraiński malarz i grafik z Mielnika — Jarosław Wiszenko.

● 16 sierpnia b.r. w Ministerstwie Kultury i Sztuki w Warszawie odbyło się spotkanie kierownictwa tegoż ministerstwa: kierującego resortem Piotra Łukasiewicza, wiceministra Michała Jagiełły i dyrektora Biura do Spraw Mniejszości Narodowych MKiSz Bogumiły Berdychowskiej z przedstawicielami społeczności ukraińskiej w Polsce. Ze strony ukraińskiej w spotkaniu wzięli udział: 3-osobowa delegacja Związku Ukraińców w Polsce: przewodniczący ZUWP Jerzy Rejt, sekretarz Miron Kertyczak i członek Zarządu Głównego Mirosław Czech; przewodniczący Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej TOnZ Bogdan Martyniuk oraz 3-osobowa delegacja Związku Ukraińców Podlasia: przewodniczący Jerzy Ignatiuk, wiceprzewodniczący Grzegorz Kuprianowicz i członek Zarządu Głównego Jerzy Misiejuk. Spotkanie poświęcone było problemowi ochrony zabytków kultury ukraińskiej w Polsce,

a także ogólnemu przedstawieniu sytuacji społeczności ukraińskiej.

● Ukazał się w Białymstoku pierwszy numer nowego pisma Bractwa Młodzieży Prawosławnej pt. „Wiadomości Bractwa”.

● 18/19 sierpnia na św. Górze Hrabarce odbyły się uroczystości z okazji święta Przemienienia Pańskiego — Spasa. Przybyło kilkadziesiąt tysięcy pielgrzymów, wielu duchownych oraz biskupi prawosławni z Polski i zagranicy. Jedna ze świątecznych liturgii została odśpiewana w języku cerkiewno-słowiańskim z wymową ukraińską.

● 21.08 Przewodniczący ZUP Jerzy Ignatiuk i sekretarz ZUP Eugeniusz Ryżyk spotkali się w Warszawie z wicedyrektorem Polskiego Radio Stanisławem Jędrzejewskim, któremu przekazano petycję w sprawie zwiększenia czasu emisji programów w języku ukraińskim nadawanych z Rozgłośni Polskiego Radia z Białegostoku wraz z zebranymi podpisami. Wniosek ten, na prośbę ZUP, poparło również Ministerstwo Kultury i Sztuki RP.

● W dniach 21-24 sierpnia odbyło się w Kijowie Światowe Forum Ukraińców, w którym wzięło udział 1500 przedstawicieli Ukraińców z całego

świata. W Forum uczestniczyły również 3 osoby pochodzące z Podlasia: dr Mikołaj Roszczenko — redaktor naczelny «Над Бугом і Нарвою», Grzegorz Kuprianowicz — wiceprzewodniczący Związku Ukraińców Podlasia i ks. Anatol Szydłowski — proboszcz parafii św. Jana na Woli w Warszawie. (Szerszą relację o Forum zamieścimy w następnym numerze «НБіН»).

● W dn. 29-30 sierpnia odbył się II Festiwal Kultury Ukraińskiej Podlasia „Mielnik '92”. (Reportaż z Festiwalu w następnym numerze «Над Бугом і Нарвою»).

● Ministerstwo Kultury i Sztuki przyznało 200 mln zł. na remont obiektów zabytkowych w monasterze w Jabłecznej. Było to możliwe dzięki przychylniej postawie wiceministra kultury i sztuki Michała Jagiełły.

● 1.09 studia na Ukrainie rozpoczęło siedmiu nowych studentów z Podlasia. Jedna osoba rozpoczęła naukę na ukraińskim w Instytucie Pedagogicznym w Tarnopolu, a sześć pozostałych w Instytucie Kultury w Równem (kierunki: kierownik zespołów folklorystycznych, choreografia, instrumenty ludowe). Nowi studenci rekrutują się z Białegostoku, Bielska Podlaskiego i Czeremchy oraz gmin Milejczyce i Bielsk Podlaski

Kronikę przygotowali:
Eugeniusz Ryżyk i Grzegorz Kuprianowicz

Z ARCHIWUM RUCHU UKRAIŃSKIEGO NA PODLASIU

Rajd „Poloniny” w Bieszczadach, marzec 1982 r.

Akademia ku czci Tarasa Szewczenki we wsi Kuzawa koło Czeremchy, wiosna 1987 r.

OD UKRAIŃSKIEGO SPISKU DO DYWERSJI POLITYCZNEJ?

Czołowy działacz Białoruskiego Zjednoczenia Demokratycznego — jedynej w Polsce partii politycznej powstałej i działającej wśród mniejszości narodowej, jeden z jej współzałożycieli i nie tak dawno liderów, Sokrat Janowicz, w gazecie *Trybuna* z dnia 8-9 lutego b.r. (nr 33(601)) udzielił wywiadu byłemu redaktorowi naczelnemu *Gazety Współczesnej*, a obecnie *Gazety Tygodniowej* Anatolowi Wakulukowi.

Były przewodniczący partii białoruskiej nie po raz pierwszy, wbrew powszechnej opinii najwybitniejszych uczonych, zaprzeczył istnieniu gwar i dialektów ukraińskich na Północnym Podlasiu w pasie między Bugiem i Narwią, zaś rozwijający się na tym obszarze co najmniej od 1908 r. narodowy ruch ukraiński oraz społeczno-kulturalny określił mianem... dywersji politycznej (!).

Jest to niewątpliwie jedno z najostrejszych sformułowań, jakie publicznie zostało wypowiedziane przez tego działacza i pisarza pod adresem miejscowej ludności ukraińskojęzycznej, która w chwili obecnej przeżywa jeden z kulminacyjnych w swej historii momentów kulturalnego i narodowego odrodzenia. Zacytujmy więc ten fragment wywiadu. Na pytanie Anatola Wakuluka: „— *Mówimy o innych narodowościach, a tymczasem tu, w województwie białostockim zamieszkanym w blisko 1/3 przez ludność — nazwijmy ją na razie niepolską, wyznania prawosławnego — coraz częściej odzywają się głosy o ukraińskim pochodzeniu ludności zamieszkałej na lewym brzegu Narwi, a więc w okolicach Siemiatycy czy Hajnówki. Są też opinie, że Polesie zamieszkuje Poleszycy czyli nowa narodowość?*”, były lider BZD z właściwą sobie nonszalancją odparł:

— *W przypadku Polesia i próby ukrainizacji południowej Białostoczczyzny mamy do czynienia z inicjatywą mającą być może na względzie dywersję polityczną wobec narodu usamodzielniającej się Białorusi, a także Ukrainy... Takich różnorodnych prób obserwuje się więcej. Ostatnio dowiedziałem się, na przykład, że w obwodzie homelskim w południowo-wschodniej Białorusi ludność rosyjskojęzyczna zbiera podpisy za przyłączeniem się do Rosji lub utworzeniem osobnego okręgu autonomicznego. Traktuję takie przypadki jako sezonowe działania, niewątpliwie polityckie, które wcześniej czy później jednakowoż zanikną.*

— *Być może. Niemniej jest pewne racjonalne podłoże tej — nazwijmy — ukrainizacji Podlasia. Spotykamy tu bowiem dialekt ukraiński* (pytanie A. Wakuluka — przyp. Red.).

— *Dialektu sensu stricto ukraińskiego u nas tutaj nie ma, ale rozumiem raczej jakimi kierują się ośrodki ukraińskie w Polsce, podejmując takie działania na Białostoczczyźnie. Mniejszość ukraińska w kraju nie posiada aktualnie arealu etnicznego wskutek przeprowadzonego wysiedlenia w „sławetnej” akcji „Wisła”. Ukraińcy polscy własne terytoria stracili. Serdecznie im tego współczuję, bo jest to wielka tragedia. Żadna bowiem narodowość w diasporze długo się nie utrzyma, zatem temu rozproszonemu narodowi w Polsce grozi nieunikniona polonizacja w dalszych pokoleniach. Wykorzystano więc tu, na Białostoczczyźnie, sytuację, że rzeczywiście istnieją na jej południu dialekty poleskie, typowo przejściowe tj. pomiędzy ukraińskimi i białoruskimi. Tak jak i samo Polesie, które niczym Wysokie Tatry z góralszczyzną, jest krainą położoną w dwóch państwach; w tym wypadku — białoruskim i ukraińskim. Granica między nimi pokrywa się niemal dokładnie z kordonem dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, czyli historycznie ukształtowaną (od 1569 r.)”.*

Chciałoby się w tym miejscu zapytać szanownego Sokrata

Janowicza: kto tu i wobec kogo zachowuje się w sposób nielojalny? Kto, w jakim celu i na czyj użytek formułuje tego rodzaju pseudonaukowe teoryjki, rozjątrzające wzajemne stosunki białorusko-ukraińskie na Podlasiu? Po raz kolejny spotykamy się z napastliwymi atakami (porównaj „Hiba” nr 24(1883) z 14 czerwca br., s.4), podważającymi w ogóle fakt naszego istnienia, oskarżającymi nas o rzekomy „agresywny” ukraiński „nacjonalizm”, pozbawione norm etycznych zachowanie.

Jako podlascy Ukraińcy, nie będziemy udowadniać S. Janowiczowi i jemu podobnym, że nie jesteśmy wielbłędami. Uważamy bowiem, że tego rodzaju poglądy i sposób rozumowania, biorąc przeciw pod uwagę nawet czasy najnowsze, już co najmniej kilka lat temu przeszły na śmietnik historii! Polemika z nimi byłaby więc próbą reanimacji przysłowiowego trupa politycznego. Według nas, na trwałe zaś do historii przejdą wszystkie te życzliwe nam gesty ze strony wszystkich tych Białorusinów, którzy odrodzenie narodowe podlaskich Ukraińców witali po bratersku i szczerze, tak jak w swoim czasie znakomity białoruski pisarz, krytyk i literaturoznawca Siarhiej Pałujan (1890-1910). Przypomnijmy więc, wypowiedziane przez niego ponad 82 lata temu na łamach wydawanego w Wilnie jednego z pierwszych czasopism białoruskich *Hawa Hiba* (nr 40 z dnia 1(14) października 1909 r.), jako odzew na powstanie na przełomie lat 1908/1909 i działalność ukraińskiego teatru

Według nas, na trwałe zaś do historii przejdą wszystkie te życzliwe nam gesty ze strony wszystkich tych Białorusinów, którzy odrodzenie narodowe podlaskich Ukraińców witali po bratersku i szczerze.

ludowego z Klenik (ukraińskojęzyczna wieś położona na południe od rzeki Narew) oraz wystawienie przez ten teatr 20 września 1909 r. w Bielsku Podlaskim komedii satyrycznej wybitnego dramaturga ukraińskiego Karpenki-

-Karego (właściwie Iwana Tobiłewycza — 1845-1907), „Rozumnyj i dureń” (1885), jego znamienne słowa: „«Наша ніва» горяча вітає і віншує працівнікоў першага народнага тэатра ў Гродзенскім Падляссі, краю, забытым гісторыяй і загнаным цяжкімі варункамі цяпершаняга жыцця, і шчыра жадае, каб гэты тэатр памог нашым братам-падлясчанам прабудзіцца і зразумець, што яны сыны братняй нам Украіны”. („Наша Ніва” гарачо віта і поздравіа працівнікоў першага тэатру людowego на Гродзінскім Подласіу, краю, запомніаным праз гісторію і дрэчоным цяжкімі варункамі дзisiejszego жыцця, і шчырае жычы, абы ten teatr pomógł naszym braciom-Podlasianom przebudzić się i zrozumieć, że są oni synami bratniej nam Ukrainy — tłum. Red.).

Z przykrością należy skonstatować, iż w Białostockim Kraju S. Janowicza nie uświadczysz dziś prawdziwych Pałujanów!

Jerzy Traczuk

LISTY

Jeszcze przed ukazaniem się pierwszych numerów «Над Бугом і Нарвою» i już po ich wydaniu otrzymaliśmy od Czytelników wiele listów. Bardzo nas to cieszy, gdyż świadczy, że nasze pismo jest potrzebne i wzbudza zainteresowanie. Serdecznie za listy dziękujemy. Fragmenty kolejnych trzech z tych listów zamieszczamy poniżej.

Prosimy o listy — głosy krytyczne, opinie Czytelników ustosunkowujące do głoszonych na łamach naszego pisma poglądów, ewentualnie z nimi polemizujące, o uwagi dotyczące formy pisma, propozycje tematyki, jaka powinna być poruszana. Prosimy również o informacje z życia naszego regionu i ciekawe artykuły do zamieszczenia w «Над Бугом і Нарвою». Chcielibyśmy, aby pismo było tworzone wspólnie przez redakcję i Czytelników. Bez tego wsparcia nie wyobrażamy sobie redagowania «Над Бугом і Нарвою».

A więc czekamy...

Redakcja

Wielce Szanowny Panie Redaktorze,

(...) Zapoznałem się zarówno z pierwszym, jak i z drugim numerem Pańskiego pisma «Над Бугом і Нарвою». Gratuluję z całego serca tak pięknego i cennego przedsięwzięcia. Jestem tym bardziej wzroszony, iż pismo wydawane jest w moim rodzinnym mieście, a redakcja znajduje się na tak bliskiej i drogiej memu sercu ulicy Widowskiej, z którą się tak ściśle łączą moje wspomnienia z lat dziecięcych i młodości. Szczególnie jestem wdzięczny Panu Redaktorowi za w pełni merytorycznie uzasadnioną polemikę dotyczącą historii Bielska Podlaskiego.

(...) Jestem gorącym zwolennikiem i rzecznikiem jedności i konstruktywnej współpracy całej wschodniosłowiańskiej społeczności Podlasia i Białostoczczyzny. Zgadzam się przeto z Pańską tezą, że hasłem jednoczącym może tu być prawosławie ze względu na bardzo nikłą — jak dotychczas — świadomość narodową.

Wraz z podziękowaniem łączę najserdeczniejsze pozdrowienia i życzenia sukcesów w działalności.

Bazyli Białokozowicz

Пишу до Вас з далекої Америки, де ми попав в руки перший номер «Над Бугом і Нарвою». Я його прочитав з охотою, но трохи розчарувався. То щось между „Białostoczczyna” i „Kreğim” i моя мішанка мні не бардо подобається. До кого Ви адресуєте свій журнал? Якщо до люди молодших од мене, то для їх за тяжке. Муси не треба було давати цілого „Referatu...” i „Uchwały...” z konferencji ZUwP, бо то довог читати.

До Гаврилюкової «Історії...» маю тожже претенсії. Мало хто с так муцно учони як вун. Мугби трохи зредуковати термінологію, бо знеохотит дальших читачув. Тос саме скажу про Трачука, де за дуже фактурв і фамілій, що губіться думка, а вірші Богдановіча цікави.

Сподобалась мні стаття Роценкі «Про нас...», написана просто, файною мовою, але друга його про Більськ, то вона мас чисто науковий характер і не треба «чеплятися» так муцно всього, хоць скритикувати книжку на певно треба було, але бульш огульно. Друкуйте українські класикув і конечно гарни українські пісні. Надрукуйте «Гей Пудляшиа, чудава країна» якую мольд співала коліє. «Kronika podlaska» цікава, а рубрику «Z prasy...» треба коментувати, то буде цікавій.

Мусіте бульш оживіти часонік! Бульш писати про люди, про тос що робіться між людьми, нехай люди побачат самих себе. Бульш репортажує, гумору, карикатур, рисункув.

Вибачте, же так муцно скритикував, але Ви сами во вступові просіте критикувати. Пиште, як поправітесь то буде цікавій «Над Бугом і Нарвою».

Пудляшук з Америки

Urodziłem się we wsi Zabagonie (na terenie prawosławnej parafii Werstok, obecna gmina Dubicze Cerkiewne). Prawie całe swoje dotychczasowe życie spędziłem w Puszczy Białowieskiej. Przez 34 lata pracowałem w lasach państwowych jako leśnik, a od ośmiu lat jestem emerytem. Ponadto od 32 lat pracuję dorywczo przy oprowadzaniu wycieczek turystycznych po Puszczy Białowieskiej. Najczęściej oprowadzam turystów w języku niemieckim, a znacznie rzadziej w języku polskim albo rosyjskim. A utwory literackie piszę dla własnej przyjemności tylko wtedy, gdy nie mam nic innego do roboty.

Napisane przeze mnie utwory literackie można z grubsza podzielić na dwa działy. Do pierwszego należy niewielka książeczka („Legenda o Ziemi Białostockiej”), o której już Wam pisałem. Zebrałem w niej legendy, baśnie i mity ludności prawosławnej z regionu Puszczy Białowieskiej.

Do drugiego działu można zaliczyć przeszło sto baśni, które napisałem wprawdzie pod wpływem folkloru ludowego, ale są to moje własne utwory, w których świat baśniowy, fantastyczny połączyłem ze światem realnym, rzeczywistym, tak jak to można zauważyć w baśniach Homera, Andersena i Gogola, którzy są moimi ulubionymi bajkopisarzami. Spośród moich baśni najbardziej podobają mi się dwie z nich (dwie niewielkie książeczki): „Rusalka z Puszczy Białowieskiej” i „Lilia wodna z Puszczy Białowieskiej”.

W baśni „Rusalka z Puszczy Białowieskiej” opisuję polowanie cara Mikołaja II w Puszczy Białowieskiej w sierpniu 1900 roku. W baśni tej legendy z regionu Puszczy Białowieskiej (legendy o rusalkach) połączyłem w jedną całość z prawdziwymi wydarzeniami historycznymi. W książeczce tej daję do zrozumienia, że najpiękniejszym okresem w historii Puszczy Białowieskiej były czasy, gdy Rosją rządził car Mikołaj II.

Książeczkę „Lilia wodna z Puszczy Białowieskiej” trudno streścić w kilku słowach, postaram się jednak to uczynić. W jednej z rzek Puszczy Białowieskiej kwitła biała lilia wodna, która bardzo chciała być człowiekiem. Szedł przez puszcę dobry czarodziej, wyszeptal czarodziejskie zaklęcie... i lilia wodna stała się osiemnastoletnią dziewczyną. Wyjechała do stołecznego miasta, a ponieważ była bardzo piękna, zaproponowano jej zdjęcia w filmach fabularnych. Została słynną gwiazdą filmową. W Puszczy Białowieskiej oddychała czystym powietrzem, piła czystą wodę z rzeki i rosę poranną, wiosną słuchała koncerty ptasie. A w mieście stołecznym był szum, hałas, pośpiech, spaliny samochodowe. Gdy pojawiała się na ulicy trudno jej było uwolnić się od zbieraczy autografów. A kiedy jej narzeczony zakochał się nagle w innej aktorce filmowej, wtedy miała już wszystkiego dość, pojechała do Puszczy Białowieskiej, spotkała tego samego dobrego czarodzieja, poprosiła go, aby zamienił ją w roślinę. I znów stała się białą lilią wodną.

Tematem wielu moich baśni jest Ruś Kijowska, która w swoim czasie były najbardziej kulturalnym krajem w Europie.

Dotychczas nie próbowałem pisać utworów literackich w gwarze ludowej z regionu Puszczy Białowieskiej.

Marzę o tym, aby moje baśnie zostały w przyszłości wydane na Ukrainie, Białorusi i w Rosji. Czy spełni się moje marzenie, tego nie wiem.

Z poważaniem
Mikołaj Patejuk

Приємно нам сповістити,
що в неділю 30 серпня ц.р.
у Хресто-Воздвиженській церкві в Луцьку повинчались

інструкторка фольклорних ансамблів на Підляшші

Людмила Дармовіз

та

член нашої редакції, підляський художник

Ярослав Вищенко

З цієї нагоди Головна управа Союзу українців Підляшшя,
редакція Українського часопису Підляшшя «Над Бугом
і Нарвою» і редакція українських передач Польського
радіо в Білостоці та всі друзі на Підляшші і Волині суцільно
бажають їм чудових днів, багатьох сил у праці для блага
нашого народу та «Многії літа»!

13 вересня ц.р. в Успенській церкві
в Кліщелях станули під вінці наші друзі

Алінка Роценко

та

Ігор Рудчук

Бажаємо Вам приємних хвилин у спільно-
му житті, щастя та «Многая літа»

Редакція «Над Бугом і Нарвою»
та друзі з Більська, Кліщель
і Люблина

**УКРАЇНСЬКИЙ
КУР'ЄР**

НЕЗАЛЕЖНА
ГАЗЕТА

№ 17
1992 р.
Ціна 1 кр.

ЗАСНОВНИК МОСКОВСЬКЕ ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ «СЛАВУТИЧ»

Вперше за останніх 75 років у Москві друкується
українське періодичне видання.

Це газета «Український кур'єр»

Газета має україномовний та російськомовний вар-
іанти і тому може стати надбанням кожного, хто
цікавиться політикою, історією, культурою України, її
просуванням по шляху незалежності.

«УКРАЇНСЬКИЙ КУР'ЄР» стане мостом між Укра-
їною, східною і західною українськими діаспорами.
«УКРАЇНСЬКИЙ КУР'ЄР» розповість про найекзо-
тичніші місця у світі, де жили і живуть українці.

«УКРАЇНСЬКИЙ КУР'ЄР» — демократична, незалеж-
на, тобто — ВАША ГАЗЕТА!

«УК» виходитиме двічі на місяць, обсяг — 8 сторінок
малого формату.

«УК» можна передплатити також за кордоном. Ціна
одного числа 1\$.

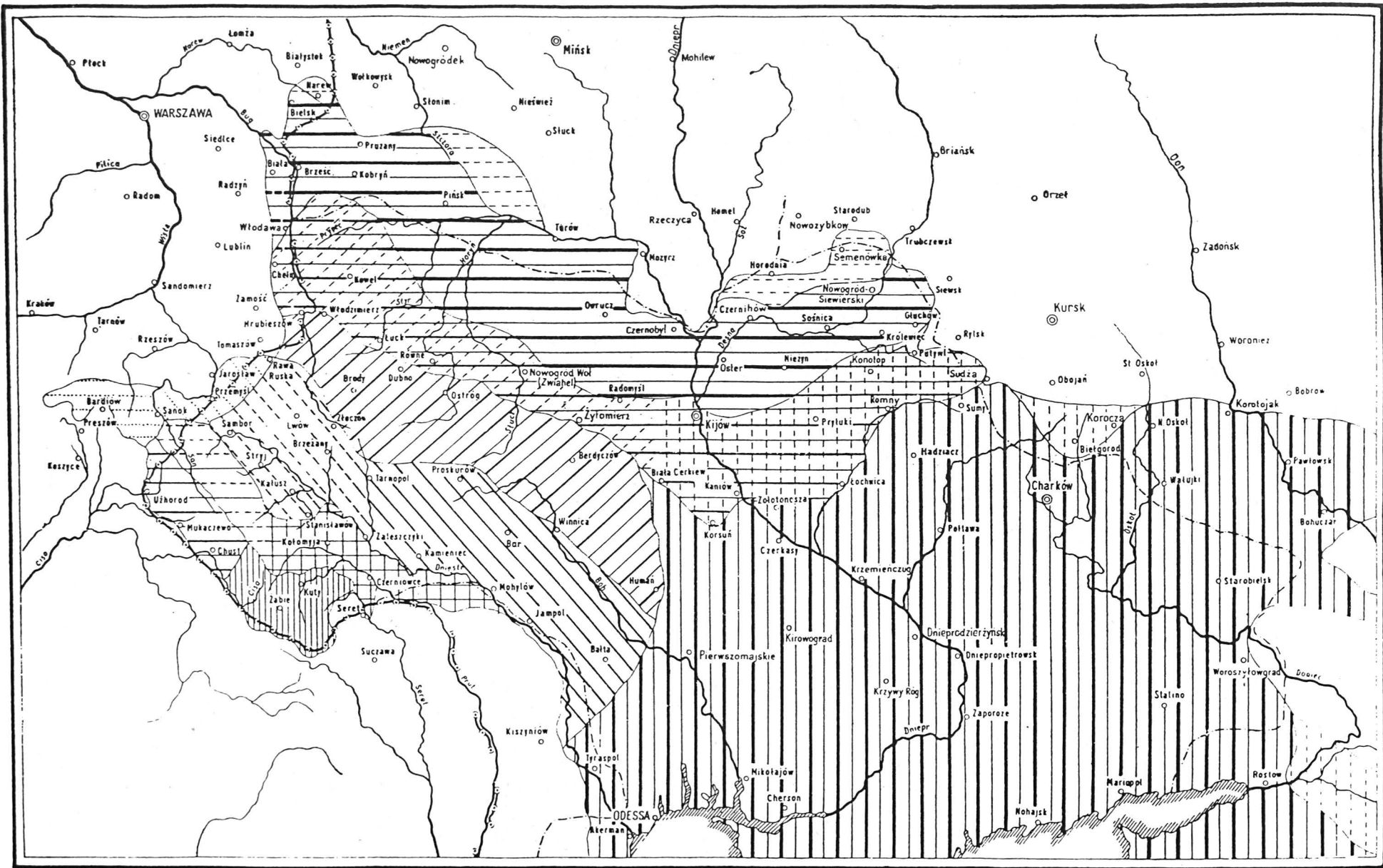
Інформацію про закордонну передплату можна
дістати в Бібліотеці української літератури у Москві:
РОССИЯ, 111020 Москва, ул. Ухтаская, 21
Библиотека украинской литературы

KSIAŻKI

W redakcji «Над Бугом і Нарвою» (ul.
Widowska 4, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk
Podlaski) można zamówić następujące wy-
dawnictwa:

Т. Шевченко, <i>Кобзар</i>	15000
«Основи» № 4	10000
Ж. Жабінська, <i>Мамо, кім ми є...</i>	3000
«Над Бугом і Нарвою» № 2	5000
„Krağ” (numery archiwalne)	5000
Т. Карабович, <i>Біля вогню</i>	10000
Т. Карабович, <i>Кличу тебе як ластівку</i>	10000
В. Стус, <i>Веселий цвинтар</i>	16000
„Zustriczi” Nr 1 (7) 1991 <i>Ukraina-Rosja</i>	22000
І. Крип'якевич, <i>Богдан Хмельницький</i>	25000
М. Грушевський, <i>Про українську мову і українську школу</i>	5000
М. Костомаров, <i>Закон Божий (Книги буття українського народу)</i>	5000
Л. Українка, <i>Лісова пісня</i>	10000
W. Szewczuk, <i>Wieczór świętej jesieni</i>	10000
W.A. Serczyk, <i>Na dalekiej Ukrainie, Dzieje Kozaczyzny do 1648 r.</i>	25000
J. Tomaszewski, <i>Mniejszości narodowe w Polsce w XX wieku</i>	9000
P. Evdokimov, <i>Kobieta i zbawienie świata</i>	20000
A. Schmemann, <i>Za życie świata</i>	10000
Metropolita Antoni, <i>Szkoła modlitwy</i>	8000
M. Laroche, <i>Mały Kościół</i>	15000

NARZECZA JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO

Narzecz

	północne (poleskie)		podolskie		zakarpackie środkowe		przejściowe i mieszane z językami sąsiednimi		granica państwowa ZSRR
	wschodnie (stepowe)		opolskie (nad g. Dniestrem)		bojkowskie				granica Związkowych Republik
	przejściowe na północnej osiowie		pokucko-bukowińskie		łemkowskie				
	wołyńskie południowe		huculskie		nadszańskie				

